
STATE OF THE ART-RAPPORT

**Museum And Restoration
Volunteering for Inclusion**

Projectnummer: 2024-1-NL01-KA220-ADU-000254830

Inhoud

Inhoud	2
Inleiding	4
Literatuuronderzoek	7
Inleiding	7
Vrijwilligerswerk en inclusie in Europa	11
Cultureel vrijwilligerswerk	12
Inclusie en integratie vanuit Europees perspectief	15
Integratie en inclusie: twee verschillende perspectieven	16
Methodologie	19
Hedendaags vrijwilligerswerk in musea in Europa: verkregen inzichten en beschreven beste praktijken	20
Voorbeelden van beste praktijken die al samenwerken met/via diaspora- en migrantenvrijwilligers	21
Dekolonisatie door diaspora en migrantenvrijwilligers in musea	23
Intern pluralisme: voor sommigen een mythe, voor anderen de dagelijkse realiteit	25
De krachten die nodig zijn voor eenheid	27
Europese musea: eilanden of samen op een uitgestrekt land?	30
De noodzaak van MARVI	32
Conclusie	34
Referenties	35
Bijlage	38
Nationale rapporten	38

België.....	38
Frankrijk.....	51
Duitsland.....	55
Italië.....	62
Nederland.....	70
Portugal.....	75
Spanje.....	81
Verenigd Koninkrijk.....	84

Inleiding

Musea spelen een cruciale rol in het bewaren van geschiedenis en het informeren van het publiek over diverse gemeenschappen en ervaringen (Mudzanani, 2015). Toch blijven ze vaak exclusief en weerspiegelen ze voornamelijk elitaire en monoculturele verhalen (Kofi & de Wildt, 2017). In dit State of the Art-rapport van het Erasmus+-project *Museums and Restoration for Volunteering and Inclusion* (MARVI) onderzocht een consortium van zes Europese partners de mogelijke verschuiving die deze dynamiek zou kunnen realiseren. Zoals uit verschillende studies blijkt, zou het betrekken van formele vrijwilligers met een minderheidsachtergrond, zoals migranten, diaspora en biculturele perspectieven, musea inclusiever en representatiever kunnen maken. Door formele vrijwilligers met deze achtergronden op een zinvolle manier te betrekken, niet alleen als begunstigden maar ook als actieve vertellers en mede-makers, wil MARVI museumruimtes transformeren tot platforms voor interculturele dialoog en inclusieve historische representatie.

De economische crisis van de afgelopen jaren, in combinatie met de huidige militaire en handelsconflicten in Europa, kan de perceptie van de rol van vrijwilligerswerk in onze civiele samenleving veranderen. Er zijn reële hedendaagse uitdagingen om vrijwilligerswerk te reduceren tot louter een dienstverlener die de staat vervangt of aanvult, aangezien dit de omvang en het belang van de vrijwilligersbeweging – waarvan het aantal leden groter is dan de bevolking van de meest bevolkte Europese landen – onderwaardeert.

De huidige sociaaleconomische en sociaalpolitieke situatie heeft echter geen afbreuk gedaan aan de bereidheid van Europese burgers om solidair te zijn in een breed scala aan initiatieven die nog steeds aanzienlijk, maar moeilijk te kwantificeren sociaal kapitaal genereren. In deze context werd tijdens het Europees Jaar van het vrijwilligerswerk in 2011 benadrukt dat vrijwilligerswerk niet mag worden uitgebuit als een sociale of economische hulpbron om de uitdagingen van Europa aan te pakken, maar veeleer moet worden erkend en gewaardeerd als een van de duidelijkste uitingen van Europese waarden. Dat wil zeggen: de strijd tegen onrechtvaardigheid, ongelijkheid, gebrek aan democratie en het ontbreken van sociale en burgerrechten.

Hoewel Europese landen filantropische tradities en instellingen delen, vertonen ze aanzienlijke verschillen in vrijwilligerspercentages, dat wil zeggen in het aandeel van de bevolking dat vrijwilligerswerk doet. Altruïsme en liefdadig gedrag in Europa vinden hun oorsprong in gemeenschappelijke middeleeuwse instellingen en met name in religieuze praktijken zoals die van de katholieke kerk. De moderne vrijwilligerssector begon in de 18e en 19e eeuw in een groot deel van Europa vorm te krijgen, onder invloed van politieke veranderingen, waaronder de opkomst van democratische instellingen en volksbewegingen (Harris et al., 2016).

Tegenwoordig lopen de niveaus van deelname aan formeel vrijwilligerswerk echter sterk uiteen over het continent. Volgens de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO, 2011), die formeel vrijwilligerswerk definieert als organisatorische betrokkenheid zonder financiële vergoeding, die vrijwillig en buiten de familiesfeer wordt ondernomen, varieert de deelname van hoge niveaus in de Noordse landen (waar 30-50 % van de bevolking deelneemt) tot zeer lage niveaus in sommige Zuid-Europese en postcommunistische landen (waar slechts 3-8 % van de bevolking betrokken is). Het brede scala aan activiteiten dat als vrijwilligerswerk wordt beschouwd, maakt het moeilijk om een precieze definitie te geven. Naarmate de wereld evolueert, veranderen ook de behoeften en vormen van vrijwilligerswerk.

Formeel vrijwilligerswerk is een krachtig instrument om solidariteit te bevorderen, zoals benadrukt in artikel 2 van het Verdrag betreffende de Europese Unie. Het verbindt individuen over culturele scheidslijnen heen, ondersteunt wederzijds begrip en stimuleert burgerparticipatie (Moon, 2020; Brenner, 2020; Rijksmuseum, 2021; Museum van Loon, 2023). Formeel vrijwilligerswerk wordt algemeen erkend om zijn positieve impact op zowel individuen als de samenleving (Wilson, 2012). Op persoonlijk vlak wordt maatschappelijke participatie in verband gebracht met een betere lichamelijke en geestelijke gezondheid, waaronder minder depressies en een grotere algemene tevredenheid met het leven. Vrijwilligers noemen doorgaans verschillende motivaties: intrinsieke motivaties, zoals de wens om anderen te helpen, een zinvolle bijdrage te leveren of iets terug te doen voor hun gemeenschap; en extrinsieke motivaties, zoals het uitbreiden van hun sociale netwerk, het opdoen van werkervaring of het toepassen van vaardigheden die ze tijdens hun opleiding hebben verworven. Op gemeenschaps- of nationaal

niveau speelt formeel vrijwilligerswerk een fundamentele rol bij het bevorderen van sociaal vertrouwen, het stimuleren van samenwerking en het versterken van het sociale weefsel. Het helpen van anderen kan wederzijds vertrouwen opbouwen en zowel de gever als de ontvanger een gevoel van veiligheid en verbondenheid geven (Musick en Wilson, 2003). Gezien deze brede waaier aan voordelen is het cruciaal om niet alleen persoonlijke factoren te onderzoeken, maar ook contextuele factoren die van invloed zijn op de beslissing van mensen om vrijwilligerswerk te doen. Inzicht in deze dynamiek kan licht werpen op verschillen in vrijwilligersparticipatie tussen verschillende samenlevingen en historische periodes. Deze theoretische en praktijkgerichte kennis kan op haar beurt vrijwilligersorganisaties, beleidsmakers en praktijkmensen helpen om meer effectieve strategieën, beleidsmaatregelen en programma's te ontwerpen om maatschappelijke betrokkenheid te bevorderen en te ondersteunen.

Voortbouwend op deze kennis zal het MARVI-project daarom een gericht volwassenenonderwijsprogramma ontwikkelen voor managers en conservatoren van museumvrijwilligers, om hen de tools te geven om vrijwilligers met een migratie-/diasporische en/of biculturele achtergrond beter te ondersteunen en met hen samen te werken. Binnen het programma introduceert het MARVI-project innovatie op drie niveaus. Ten eerste door verhalen te herdefiniëren: MARVI promoot interculturele perspectieven als essentieel voor het begrijpen van de Europese geschiedenis en versterkt de postkoloniale en migrantenstemmen binnen culturele instellingen. Ten tweede door verhalenvertellers te empoweren: vrijwilligers met verschillende achtergronden worden opgeleid en ondersteund om hun eigen geschiedenis en cultuur binnen de context van musea te vertegenwoordigen. Ten derde door een nieuw model te ontwikkelen: MARVI stelt een schaalbaar, overdraagbaar model voor inclusief vrijwilligersmanagement voor dat de burgeridentiteit en Europese waarden versterkt door middel van gedeeld erfgoed en wederzijds begrip.

Om dit te bereiken, heeft MARVI als algemene doelstelling om de capaciteit van vrijwilligersmanagers en curatoren van musea te vergroten om inclusieve vrijwilligersmogelijkheden te creëren die burgerparticipatie en de ontwikkeling van vaardigheden onder volwassen lerenden met verschillende achtergronden bevorderen. Dit sluit aan bij de horizontale prioriteit van Erasmus+ op het

gebied van inclusie en diversiteit in onderwijs en opleiding. Over het algemeen kan de diversiteit in culturele instellingen worden vergroot, waardoor gemarginaliseerde groepen meer mogelijkheden krijgen om deel te nemen aan het maatschappelijke en culturele leven. Gedurende het MARVI-project zal het consortium van vrijwilligersmanagers, academici, wetenschappers en deskundigen uit het veld traditionele vrijwilligersmodellen ter discussie stellen door migranten en biculturele personen centraal te stellen in het vertellen van verhalen en de museumpraktijk – niet als onderwerpen van inclusie, maar als agenten van verandering. Het gaat in tegen hardnekkige stereotypen die niet-westerse identiteiten in verband brengen met uitsluiting of een gebrek aan kwalificaties. Door de vertegenwoordiging te verschuiven van 'over' naar 'door' diverse gemeenschappen, introduceert het consortium een frisse en broodnodige benadering van culturele inclusie, burgerschapsvorming en museumbezoek in heel Europa.

Literatuuronderzoek

Inleiding

De eerste hedendaagse musea, die tussen de 18e en 19e eeuw ontstonden, speelden een fundamentele politieke rol in de constructie en legitimering van nationale identiteiten binnen het kader van opkomende natiestaten. Ze droegen ook bij aan de consolidatie van de koloniale ambities van verschillende westerse mogendheden. Door de selectie en tentoonstelling van culturele objecten gaven deze instellingen vorm aan historische verhalen en collectieve herinneringen die bedoeld waren om het officiële discours te versterken en het idee van de natie te verankeren, zowel intern als in de internationale projectie. Tegelijkertijd hielpen ze bij het creëren van stereotiepe voorstellingen van de 'Anderen', die werden afgeschilderd als onderdanen die vatbaar waren voor overheersing en onderwerping. Bovendien vervulden musea een moraliserende functie. Ze beperkten zich niet tot het bewaren en tentoonstellen van cultureel erfgoed, maar traden ook op als educatieve en disciplinaire instanties binnen de samenleving. Op die manier droegen ze bij aan de vorming van burgers die zich konden vinden in de nationale waarden, en bevorderden ze de internalisering van de officiële geschiedenis, de dominante cultuur en patriottische trots.

In de loop der tijd zijn deze instellingen geëvolueerd en hebben ze zich aangepast aan sociale en politieke veranderingen, hoewel ze hun rol als bevoorrechte ruimtes voor culturele en sociale constructie hebben behouden. Het belangrijkste verschil in de afgelopen decennia is de poging om alle burgers een stem te geven, waardoor nieuwe perspectieven – zoals feministische en dekoloniale – kunnen worden geïntegreerd en de participatie van minderheden die voorheen het zwijgen was opgelegd, wordt aangemoedigd. Dekolonisatie, als een urgent proces van transformatie van een epistemologische matrix, houdt inherent de inspanning in om te herstructureren. In de huidige museale praktijk moeten professionals worstelen met de ruïnes van grootse verhalen, waaronder moderniteit en activisme. Na de ineenstorting van de verhalen uit de 19e en 20e eeuw – zoals nationalisme of communisme na de Koude Oorlog – zijn er nieuwe acties ontstaan die gericht zijn op het transformeren of zelfs afschaffen van conventionele manieren van denken over en beoefenen van museologie. Dekolonisatie in musea houdt een kritische herziening in van de historische rol van deze instellingen in de accumulatie, representatie en vertelling van objecten en culturen, met name die van gekoloniseerde volkeren (Procter, 2024). In deze context kan cultureel vrijwilligerswerk, naast zijn traditionele logistieke ondersteunende rol, dienen als een instrument voor culturele rechtvaardigheid door nieuwe, gele verhalen uit de gemeenschappen die door het kolonialisme zijn getroffen, te faciliteren. Voor Hicks is het museum niet neutraal; het is een instelling die heeft bijgedragen aan de constructie van culturele hegemonieën (2020), en daarom moeten er vanuit de instelling zelf noodzakelijke maatregelen worden genomen om bij te dragen aan dekoloniale restitutie.

Er zijn dus drie belangrijke punten die moeten worden overwogen en waarover moet worden nagedacht. Ten eerste, de herkomst van collecties. Veel stukken zijn verkregen door koloniale plundering, oneerlijke handel of geweld. Dekolonisatie houdt in dat de legitimiteit van deze bezittingen wordt herzien en dat in sommige gevallen voorwerpen worden teruggegeven aan hun gemeenschappen van herkomst (Procter, 2024). Ten tweede: dominante verhalen. Musea presenteren de geschiedenis vaak vanuit een eurocentrisch perspectief. Het dekolonisatieproces streeft ernaar om de stemmen en perspectieven van inheemse of gekoloniseerde volkeren mee te nemen (Plummer, 2024). En ten slotte: collaboratieve curatie. Er is een groeiende

verschuiving naar praktijken waarbij vertegenwoordigde gemeenschappen deelnemen aan curatorische beslissingen, in plaats van louter onderwerp van studie te zijn. Deze praktijken zijn echter nog niet wijdverbreid in alle voormalige koloniale landen. In deze context worden verhalen niet uitsluitend door het curatorenteam bepaald, maar samen met vrijwilligers en de betrokken gemeenschappen geconstrueerd. Deze horizontale benadering maakt het mogelijk om meerdere perspectieven, lokale kennis, talen en levenservaringen te integreren (Boast, 2011). Deze kritiek op het neoliberale multiculturalisme sluit aan bij Walsh (2010), die pleit voor kritische interculturaliteit. Volgens haar ligt de tekortkoming van multiculturalisme in het feit dat het geen vraagtekens plaatst bij machtsongelijkheid en de kolonialiteit van kennis. Walsh stelt daarom 'kritische interculturaliteit' voor als een project dat begint bij dit probleem en dat vanuit een volledig dekoloniserend perspectief tot doel heeft asymmetrische machtsstructuren en -mechanismen te veranderen. In dit opzicht is een intercultureel perspectief van fundamenteel belang voor dekoloniale museumpraktijken.

Wilson (2012) benadrukt dat sociaaleconomische status, prosociale waarden, religieuze overtuigingen en sociale netwerken – zoals familie en vrienden – tot de meest invloedrijke factoren behoren bij het voorspellen van vrijwilligerswerk. Recentere studies benadrukken ook het belang van de bredere sociale context waarin mensen leven. Elementen zoals de mate van religiositeit van een samenleving en de economische omstandigheden zijn geïdentificeerd als belangrijke contextuele factoren die van invloed zijn op formeel vrijwilligerswerk en burgerparticipatie in het algemeen. De empirische bevindingen over deze verbanden zijn echter inconsistent en er is nog steeds weinig inzicht in welke contextuele factoren de individuele beslissing om vrijwilligerswerk te doen het meest beïnvloeden. Onderzoek heeft aangetoond dat mensen die in meer religieuze landen wonen, vaker vrijwilligerswerk doen, omdat religieuze instellingen vaak prosociale normen zoals vertrouwen en altruïsme bevorderen. Ook de dominante religie speelt een rol: in landen met een protestantse meerderheid wordt bijvoorbeeld vaker vrijwilligerswerk gedaan, terwijl in overwegend orthodoxe of islamitische landen religieuze instellingen minder geneigd zijn om vrijwilligerswerk te bevorderen. In rijkere landen hebben mensen over het algemeen meer toegang tot middelen zoals tijd en geld, en tot een breder scala aan organisaties waarvoor ze

vrijwilligerswerk kunnen doen. Bovendien hebben studies aangetoond dat een hoge mate van sociale ongelijkheid gepaard gaat met een grotere sociale stratificatie, minder vertrouwen en samenwerking, en uiteindelijk een lagere mate van maatschappelijke betrokkenheid.

In de literatuur worden vier belangrijke kenmerken genoemd die formeel vrijwilligerswerk definiëren: het wordt vrijwillig verricht, komt anderen ten goede, is onbetaald en vindt plaats binnen een georganiseerd kader. Dit laatste kenmerk onderscheidt formeel vrijwilligerswerk vooral van informele hulp. Concreet houdt formeel vrijwilligerswerk deelname aan gestructureerde omgevingen in – meestal organisaties – en is het vaak gericht op mensen die de vrijwilliger niet persoonlijk kent, zoals daklozen, ouderen of inwoners van ontwikkelingslanden. Informele vrijwilligerswerk daarentegen verwijst naar ongestructureerde hulpacties, meestal gericht op burens of leden van de lokale gemeenschap. In dit State of the Art-rapport richten we ons dan ook uitsluitend op formeel vrijwilligerswerk.

Een studie van Damian (2018) trachtte culturele en economische factoren op nationaal niveau te identificeren die de verschillen in formeel vrijwilligerswerk binnen en tussen Europese landen verklaren. De resultaten stellen eerdere aannames ter discussie en tonen aan dat een hogere religiositeit en het leven in landen met een protestantse meerderheid gepaard gaan met lagere percentages formeel vrijwilligerswerk, terwijl een katholieke of orthodoxe geloofsovertuiging geen significant effect heeft. Dit zou kunnen worden toegeschreven aan de secularisatie van Europa en de prevalentie van seculiere organisaties in de vrijwilligerssector. In tegenstelling tot wat theoretisch verwacht zou worden, heeft de economische welvaart van een land (bijvoorbeeld het bbp per hoofd van de bevolking) geen significante invloed op vrijwilligerswerk als rekening wordt gehouden met inkomensongelijkheid. In plaats daarvan hangt economische gelijkheid sterker samen met hogere percentages formeel vrijwilligerswerk, aangezien mensen met een laag inkomen in ongelijke samenlevingen vaak niet over de middelen of capaciteiten beschikken om deel te nemen. De studie concludeert ook dat veranderingen in de loop van de tijd met betrekking tot religiositeit, economische ontwikkeling of ongelijkheid geen significante verklaring vormen voor variaties in vrijwilligerswerk. Dit onderstreept het belang van het gebruik van herhaalde transversale gegevens om trends te analyseren. Over het algemeen

ondersteunt de studie het idee dat in Europa meer egalitaire en seculiere samenlevingen doorgaans een hoger niveau van formeel vrijwilligerswerk vertonen. De studie levert een bijdrage aan de bestaande literatuur door bekende patronen te versterken en de noodzaak te benadrukken van rigoureuze methodologische benaderingen bij het onderzoeken van veranderingen in de loop van de tijd.

Vrijwilligerswerk en inclusie in Europa

Vrijwilligerswerk is een transformerende kracht die sociale cohesie, inclusie en gelijkheid in diverse samenlevingen bevordert. In de context van de EU, waar immigratie en toegankelijkheid belangrijke uitdagingen zijn, blijkt vrijwilligerswerk een essentieel instrument te zijn om sociale uitsluiting te bestrijden, burgerparticipatie aan te moedigen en veerkrachtige gemeenschappen op te bouwen. Vrijwilligerswerk is inderdaad essentieel om diversiteit om te zetten in kracht, mits het op een inclusieve, ethische en duurzame manier wordt uitgevoerd (Eurobask, 2012; Radford, 2024). De Lucas benadrukt dat integratie een politiek proces is dat gericht is op gelijkheid en erkenning, en verder gaat dan louter culturele assimilatie (2012, p. 18). Vrijwilligerswerk ondersteunt dit proces door ruimte te creëren voor interactie tussen immigranten en gastgemeenschappen, waardoor cycli van minachting die uitmonden in haat en uitsluiting worden doorbroken (de Lucas, 2012, p. 15). Het is belangrijk om universalistisch beleid voor te stellen waarbij de hele bevolking wordt betrokken om uitsluiting te voorkomen (Campelo et al., 2012, p. 174). Door gemarginaliseerde groepen te betrekken, verrijkt vrijwilligerswerk niet alleen culturele perspectieven, maar sluit het ook aan bij de doelstellingen van de EU om inclusie en sociale rechten te bevorderen (Radford, 2024, p. 4).

In museumprogramma's krijgen vrijwilligers vaak educatieve en leiderschapsvaardigheden aangeboden – kansen die niet alleen hun inzetbaarheid vergroten, maar ook hun zelfvertrouwen en gevoel van zingeving versterken. Deze resultaten sluiten aan bij de interpersoonlijke voordelen van vrijwilligerswerk, zoals gemeenschapsvorming en tolerantie voor andere perspectieven (Radford, 2024, p. 4). Vrijwilligerswerk stimuleert ook levenslang leren. Door in contact te komen met diverse culturen en realiteiten, ontwikkelen vrijwilligers een groter bewustzijn van mondiale uitdagingen zoals

ongelijkheid en xenofobie. Diversiteit is een structurele realiteit van de EU die democratisch beheer vereist, en vrijwilligers spelen een sleutelrol in dit proces. In musea verrijkt het met name het begrip van identiteit en erfgoed (Radford, 2024, p. 8).

Ondanks het potentieel ervan staat vrijwilligerswerk voor aanzienlijke uitdagingen, met name op het gebied van duurzaamheid, aangezien veel initiatieven afhankelijk zijn van beperkte middelen (Campelo et al., 2012, p. 171). Beleid dat voorbijgaat aan de werkelijke behoeften van immigranten kan hun onzichtbaarheid in stand houden, een risico dat ook geldt voor vrijwilligerswerk (de Lucas, 2012, p. 18). Radford identificeert ook specifieke belemmeringen voor vrijwilligerswerk in musea, zoals opleidingseisen, langdurige verbintenissen en een gebrek aan ondersteuning of opleiding (Radford, 2024, p. 6). Bovendien kunnen initiatieven die kansarme groepen onvoldoende betrekken, juist uitsluiting in stand houden in plaats van deze te bestrijden (Radford, 2024, p. 10). Om deze uitdagingen het hoofd te bieden, moet vrijwilligerswerk gebaseerd zijn op actief luisteren, passende opleiding en flexibele verbintenissen (Solanes, 2020). Vrijwilligerswerk is dan ook een drijvende kracht achter sociale verandering en bevordert integratie en toegankelijkheid in de EU. Het zet diversiteit om in kracht door gelijkheid, erkenning en sociaal kapitaal te bevorderen (de Lucas, 2012; Campelo et al., 2012).

Cultureel vrijwilligerswerk

Met de voortschrijdende globalisering komen interacties tussen mensen uit verschillende landen en culturen steeds vaker voor. Deze ontmoetingen gaan echter niet zonder spanningen en uitdagingen. Omgang met verschillende culturen – wat wordt gezien als 'het andere' – kan leiden tot misverstanden, vooral als er geen instrumenten zijn die wederzijds begrip bevorderen. In deze context wordt interculturele kennis van cruciaal belang, omdat deze een basis biedt om jezelf te begrijpen in relatie tot anderen.

Door de geschiedenis heen is culturele uitwisseling een constant gegeven geweest. Menselijke culturen zijn niet in isolatie ontstaan, maar zijn gevormd door contact en dialoog tussen volkeren. Juist op deze kruispunten komen zowel bijzonderheden als culturele verschillen aan het licht. Musea en

kunstmusea zijn doorgaans instellingen die gevestigd zijn in een of meer gebouwen en zich toeleggen op het verzamelen, bewaren en tentoonstellen van objecten die de menselijke cultuur, geschiedenis en omgeving weerspiegelen. Hun belangrijkste doel is het informeren en betrekken van zowel het grote publiek als specialisten. In Europa spelen deze instellingen een sleutelrol in het ondersteunen van de duurzaamheid van de gemeenschappen, steden en regio's waarin ze actief zijn. Economisch gezien leveren musea een bijdrage door middel van toegangsprijzen, operationele uitgaven en de aankoop van culturele, erfgoed- en wetenschappelijke objecten. Cultureel gezien helpen ze het lokale erfgoed te beschermen door onderwijs en publieke communicatie te bevorderen. Politiek gezien dienen ze als platformen voor bewustmaking over kwesties van nationaal belang, zoals cultureel erfgoed, sociale rechtvaardigheid, biodiversiteit en duurzaamheid. Op sociaal vlak bieden ze educatieve en recreatieve ruimtes voor zowel inwoners als bezoekers en bevorderen ze de participatie van de gemeenschap door middel van vrijwilligersprogramma's. Op deze manier zijn musea essentieel voor het economische, culturele en ecologische welzijn van hun gemeenschappen.

Ondanks hun belang worden musea momenteel geconfronteerd met verschillende uitdagingen, waaronder budgettaire beperkingen, stijgende exploitatiekosten, personeelsherstructureringen en toenemende concurrentie met andere toeristische attracties. Om te overleven in een concurrerende markt worden musea gedwongen hun aanbod te diversifiëren, meer inkomsten te genereren en zich beter aan te passen aan de veranderende interesses van het publiek. In dit veranderende landschap zijn vrijwilligers steeds belangrijker geworden voor het functioneren van musea. Vrijwilligerswerk wordt gedefinieerd als een vrijwillige en onbetaalde activiteit die wordt uitgevoerd binnen non-profitorganisaties, ten behoeve van de gemeenschap, en die vrijelijk en zonder dwang wordt verricht in officieel aangewezen functies. Museumvrijwilligers leveren niet alleen een bijdrage aan instellingen en de samenleving, maar halen ook persoonlijk voordeel uit hun betrokkenheid. Dit omvat het vervullen van persoonlijke interesses, het toepassen van vaardigheden, het gevoel competent te zijn in hun rol en het genieten van sociale interactie. Gezien de aanzienlijke hoeveelheid tijd die veel vrijwilligers elke week besteden, kan hun betrokkenheid lijken op een vorm van "carrière-vrijwilligerswerk". Interessant is dat uit onderzoek blijkt dat

persoonlijke interesse, en niet altruïsme, de belangrijkste drijfveer is voor veel vrijwilligers, die aangeven dat hun motivatie vooral ligt in persoonlijke voordelen, zoals het ontwikkelen van hobby's, het leggen van sociale contacten of het ondernemen van zinvolle activiteiten buiten hun gebruikelijke routine.

Museumvrijwilligers kunnen een breed scala aan rollen en functies vervullen. Sheffer (1986) deelt ze in drie hoofdcategorieën in: bestuur, management en taakspecifieke rollen. Taakgerichte vrijwilligers zijn bijzonder essentieel en dragen bij aan bijna elk operationeel aspect van het museum. Hun verantwoordelijkheden kunnen bestaan uit collectiebeheer (conservering, documentatie, onderzoek), het faciliteren van publieke toegang door middel van tentoonstellingen, educatieve programma's, interpretatie en informatiediensten, en het toezicht houden op de beveiliging, marketing en public relations v. Ze kunnen ook helpen bij interne taken zoals fondsenwerving en administratieve werkzaamheden. Veel musea zijn sterk afhankelijk van deze vrijwilligersondersteuning: zonder deze ondersteuning zouden tal van instellingen met ernstige operationele moeilijkheden te maken krijgen en zouden musea die door vrijwilligers worden gerund misschien zelfs niet kunnen blijven bestaan. We zouden vrijwilligerswerk in musea kunnen beschouwen als een vorm van "serieuze vrijetijdsbesteding" en "carrièrevrijwilligerswerk".

Volgens Smith et al. (2017) kunnen personen die een hoge mate van toewijding en betrokkenheid tonen bij hun vrijwilligerswerk worden beschouwd als 'carrièrevrijwilligers'. Dit type vrijwilligerswerk wordt gekenmerkt door regelmatige betrokkenheid, op basis van vaardigheden en kennis, waardoor personen een langdurige 'carrière' kunnen ontwikkelen binnen een specifieke sociale omgeving. Daarom moeten musea hun loyale belanghebbenden, zoals vriendenverenigingen en vrijwilligers, die zelf gegenereerde vrijetijdsbesteding creëren en eraan deelnemen, waarderen en mogen ze deze niet kwijtraken. Zij krijgen toegang tot de sociale wereld van het museum om te genieten van de voordelen van serieuze vrijetijdsbesteding. Musea zijn zich echter ook bewust van de kosten die gepaard gaan met vrijwilligerswerk: wervings- en selectiekosten om potentieel ongeschikte kandidaten uit te sluiten; supervisiekosten, die aanzienlijk kunnen zijn, vooral

als er een betaalde vrijwilligerscoördinator wordt ingehuurd; en opleidingskosten, hoewel deze vaak tot een minimum kunnen worden beperkt door middel van on-the-job training door andere vrijwilligers. Ten slotte is het belangrijk te benadrukken dat museumvrijwilligers een sleutelrol kunnen spelen bij het betrekken van personen met verschillende culturele achtergronden of uit diasporagemeenschappen. En als bemiddelaars en tolken in musea die kunnen helpen bij het creëren van nieuwe verhalen met een dekoloniale en herstellende benadering.

Inclusie en integratie vanuit Europees perspectief

In de afgelopen twee decennia is vooruitgang geboekt bij het conceptualiseren en ontwikkelen van strategieën om de integratie en inclusie van immigranten binnen de Europese Unie te verbeteren. Een keerpunt in deze inspanningen was de goedkeuring van COM (2000) 757, waarin integratie werd gedefinieerd als "een tweerichtingsproces op basis van wederzijdse rechten en overeenkomstige plichten van legaal verblijvende onderdanen van derde landen en de gastsamenleving, waardoor immigranten volledig kunnen deelnemen" (Solanes, 2020). Sindsdien wordt benadrukt dat integratie moet worden begrepen vanuit een multidimensionaal en holistisch perspectief waarbij verschillende elementen en actoren betrokken zijn. Deze benadering, die wordt ondersteund door Aanbeveling CM/Rec10 van de Raad van Europa (2022), heeft tot doel diversiteit als een hulpbron te beheren, door middel van een meerlagig beleid waarbij overheden, maatschappelijke organisaties en migrantengemeenschappen betrokken zijn. Om dit te bereiken is het essentieel om de integratie van immigranten in Europa op een geïntegreerde manier te benaderen, waarbij wordt gestreefd naar sterke synergieën met de strategieën van de Europese Unie (EU) en de voorstellen van de Raad van Europa, teneinde gelijkheid en sociale cohesie te bevorderen. Alleen dan kan volledige integratie en participatie van alle burgers in pluralistische Europese samenlevingen worden gegarandeerd.

Er moet echter worden opgemerkt dat de EU-wetgeving geen harmonisatie van nationale wettelijke en regelgevende bepalingen voorschrijft. Zowel de bepalingen van de EU als die van de Raad van Europa dienen als richtsnoeren voor de coördinatie tussen de lidstaten, maar zijn niet bindend, hoewel ze als leidraad kunnen dienen voor een gezamenlijk actieprogramma. Dit wordt

uiteengezet in de artikelen 79 en 80 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (VWEU). De situatie is anders op het gebied van het asielrecht, waar de ontwikkeling van het gemeenschappelijk Europees asielstelsel (CEAS) harmonisatie tussen de nationale regelingen vereist. Evenzo laat de convergentie die wordt bevorderd door artikel 79, lid 4, van het Verdrag van Lissabon, dat Europese initiatieven ter ondersteuning van het integratiebeleid van de lidstaten ten aanzien van immigranten ondersteunt, ruimte voor deze staten om hun eigen beleid voor de integratie van legaal verblijvende onderdanen van derde landen ten uitvoer te leggen (Solanes, 2020). Bovendien leidt het ontbreken van een gemeenschappelijk integratie- en inclusiebeleid en van een juridisch bindend secundair rechtsinstrument tot verschillen tussen landen, hoewel er een zekere mate van consensus bestaat die het Europese inclusiebeleid enkele gemeenschappelijke kenmerken geeft (Porras en Requena, 2022).

In deze context heeft het Europese migratie- en asielbeleid, zoals Solanes (2020) betoogt, prioriteit gegeven aan grenscontrole en economische bescherming, waardoor de integratie van immigranten naar de achtergrond is verdwenen.

Bovendien voldoet het integratiebeleid, zoals opgemerkt door de Raad van Europa (CDADI, 2023: 7-8), vaak niet aan de Europese mensenrechtennormen, waaronder die met betrekking tot sociale cohesie, gelijkheid en non-discriminatie, wat uitdagingen met zich meebrengt voor de rechtsstaat. Relevante wetgeving omvat het Kaderverdrag inzake de bescherming van nationale minderheden, het Europees Sociaal Handvest en het Verdrag inzake de deelname van buitenlanders aan het openbare leven op lokaal niveau. In overeenstemming met de eigen koers van de EU vereist het bereiken van effectieve integratie daarom de bevordering van diversiteitsbeheer dat diversiteit als een hulpbron beschouwt en binnen instellingen bevordert door middel van de bestrijding van discriminatie en de bevordering van inclusie.

Integratie en inclusie: twee verschillende perspectieven

Er zijn echter belangrijke verschillen tussen integratie en inclusie. Volgens de Internationale Organisatie voor Migratie (IOM, 2019: 107, 111) verwijst integratie naar het wederzijdse proces van aanpassing tussen migranten en de

samenlevingen waarin zij leven, waardoor migranten worden opgenomen in het sociale, economische, culturele en politieke leven van de gastgemeenschap. (Sociale) inclusie daarentegen verwijst naar het verbeteren van het vermogen, de kansen en de waardigheid van kansarme mensen, zodat zij volledig aan de samenleving kunnen deelnemen. De term "integratie" is dus breder, aangezien hij verwante begrippen zoals inclusie en sociale cohesie omvat, hoewel deze termen soms door elkaar worden gebruikt. Op dit gebied heeft Europa de afgelopen twee decennia vooruitgang geboekt bij de ontwikkeling van strategieën ter bevordering van zowel integratie als inclusie. COM (2000) 757 markeerde een keerpunt door integratie te definiëren als een tweerichtingsproces van wederzijdse rechten en plichten tussen legaal verblijvende onderdanen van derde landen en gastsamenlevingen, waardoor immigranten volledig kunnen deelnemen. In deze mededeling werd de nadruk gelegd op een multidimensionale en holistische aanpak waarbij verschillende belanghebbenden betrokken zijn. Dit model, dat wordt ondersteund door Aanbeveling CM/Rec(2022)10 van de Raad van Europa, beoogt diversiteit als een hulpbron te beheren, door middel van een meerlagig beleid waarbij overheden, maatschappelijke organisaties en migrantengemeenschappen betrokken zijn. Dit zijn onderdanen van derde landen die legaal in de EU verblijven.

In deze lijn heeft de Raad van Europa op 6 april 2022, tijdens de 1431e vergadering van de ministers van Binnenlandse Zaken, aanbeveling CM/Rec(2022)10 aangenomen. Deze aanbeveling bevordert beleid en bestuur op meerdere niveaus voor interculturele integratie. Zij schetst drie fundamentele elementen voor integratie. Ten eerste het concept van "interculturele integratie" als het resultaat van een reeks beleidsmaatregelen die erop gericht zijn het potentieel van diversiteit te benutten, de complexiteit ervan te beheersen en cohesie, stabiliteit en welvaart te bereiken.

Ten tweede een "holistische aanpak" waarbij langetermijnbeleid op alle bestuursniveaus wordt gecoördineerd om gelijkheid, pluralistisch gevoel van verbondenheid, waardering voor diversiteit en sociaal vertrouwen te bevorderen. Ten derde "meerlagig bestuur" waarbij centrale, regionale en lokale overheden, alsook maatschappelijke organisaties betrokken zijn. De uitvoering hiervan kan variëren, maar omvat idealiter participatieve processen

voor het gezamenlijk opstellen van beleid, samenwerking en coördinatie tussen alle relevante autoriteiten en belanghebbenden.

De beginselen van een dergelijke interculturele integratie zijn gebaseerd op het waarborgen van gelijkheid, het waarderen van diversiteit, het bevorderen van zinvolle interactie en het stimuleren van actief burgerschap en participatie. Zoals echter in punt 5 van de aanbeveling wordt vermeld, is geen van de bepalingen ervan bedoeld om invloed uit te oefenen op "de rechtspositie van migranten of personen van migratie-afkomst die in een lidstaat verblijven, of op de voorwaarden voor legale toegang tot dat grondgebied" (Solanes, 2020). Het is van cruciaal belang op te merken dat voor het interculturele model coëxistentie tussen verschillende groepen essentieel is, dat wil zeggen erkenning. Daarom wordt actieve onderlinge interactie bevorderd als overlevingsstrategie, waardoor interetnische conflicten kunnen worden gereguleerd en coëxistentie op basis van consensus kan worden opgebouwd. Terwijl multiculturalisme de nadruk legt op het erkennen van diversiteit door verschillen te identificeren, richt interculturalisme zich op het opzetten van mechanismen die integratie mogelijk maken (Taylor, 2012).

Solanes (2024) voegt hieraan toe dat interculturele integratie sociaaleconomische en juridische ongelijkheden moet aanpakken en actieve participatie van immigranten in de samenleving moet bevorderen. In dit opzicht kan vrijwilligerswerk volgens Venero deze barrières verminderen door mentorprogramma's, groepsactiviteiten en de ontwikkeling van sociale vaardigheden aan te bieden die essentieel zijn voor de integratie van migranten (2024). Vrijwilligersprogramma's worden echter geconfronteerd met uitdagingen, zoals de moeilijkheid om mentoren te werven vanwege stigma's en een gebrek aan middelen voor gespecialiseerde opleidingen (Venero, 2024). Solanes stelt een meerlagig bestuur voor om de inspanningen van overheden, ngo's en gemeenschappen te coördineren, waarbij gebruik wordt gemaakt van Europese fondsen zoals het Europees Sociaal Fonds Plus (ESF+) om inclusieve initiatieven te financieren (Solanes, 2024). Deze aanpak is essentieel om de belemmeringen voor vrijwilligerswerk aan te pakken.

Methodologie

Voor de stand van zaken en de verdere ontwikkeling van de MARVI-doelstellingen waren inzichten uit zowel empirisch onderzoek als literatuur nodig. Het laatste is aangetoond in het literatuuronderzoek, en het eerste empirische onderzoeks , is uitgevoerd met behulp van verschillende kwalitatieve methoden. Door middel van focusgroepen en een onderscheidende analyse van 8 Europese landen (Nederland, België, Duitsland, het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk, Spanje, Portugal en Italië) was het belangrijkste doel om een inter-Europese vergelijking te maken op basis van empirische gegevens. Dit is gedaan om beste praktijken te kunnen identificeren die in overeenstemming zijn met de doelstellingen van MARVI zoals vermeld in de inleiding, gemeenschappelijke uitdagingen en aanbevelingen die kunnen helpen bij het versterken en repliceren van effectieve benaderingen van inclusief vrijwilligerswerk in Europese musea.

Om de nationale contextuele analyse te verdiepen, heeft het consortium een nationaal rapport opgesteld over de huidige stand van zaken op het gebied van vrijwilligerswerk in het algemeen en vrijwilligerswerk in musea in het bijzonder. Deze rapporten boden een diepgaand inzicht in elk van de 8 Europese landen en in de heterogeniteit van Europese musea en hun vrijwilligers. Deze nationale rapporten gaven een duidelijk en actueel beeld van hoe vrijwilligerswerk in elk land wordt gezien en gestructureerd. Hierdoor was het mogelijk om trends, participatiemodellen, wettelijke kaders, overheidsbeleid, vrijwilligersprofielen en de belangrijkste uitdagingen en kansen voor de sector in kaart te brengen. Deze informatie was essentieel voor het vaststellen van gemeenschappelijke uitgangspunten en het begrijpen van de verschillen en overeenkomsten tussen de deelnemende landen. Bovendien maakte de vergelijking van de gegevens en ervaringen die in de nationale rapporten waren verzameld, wederzijds leren, de uitwisseling van innovatieve benaderingen en de basis voor het opzetten van een samenwerkingsnetwerk op Europees niveau mogelijk. Deze vergelijkende benadering draagt bij tot een verrijking van het debat over de rol van vrijwilligerswerk in de cultuur en tot de bevordering van een meer inclusief en duurzaam beleid.

Elke partner van het consortium organiseerde een focusgroep waarin museumvrijwilligers, vrijwilligersmanagers en conservatoren bijeenkwamen om de belangrijkste focus van MARVI te bespreken: *hoe kunnen we vrijwilligerswerk inzetten voor inclusie in ons museum?* Elke focusgroep bestond uit 8 tot 10 personen van verschillende geslachten, waaronder actieve museumvrijwilligers, museumprofessionals (conservatoren, culturele bemiddelaars, managers, vrijwilligerscoördinatoren) en organisaties uit de derde sector. Voorafgaand aan en tijdens de focusgroepen werd de deelnemers gevraagd om verschillende aspecten van het vrijwilligerswerk in hun museum te bespreken. De deelnemers werd gevraagd om na te denken over de volgende onderwerpen: inclusie van biculturele personen, mensen met een migratie- en/of diasporabackground, en geïnterviewden over verhalen over dekolonisatie in musea. Zo konden de volgende gegevens worden verzameld: persoonlijke ervaringen met vrijwilligerswerk in musea; motivaties en belemmeringen voor deelname; (on)geïdentificeerde opleidingsbehoeften; en de perceptie van de deelnemers van het museum personeel. De sessies waren zo opgezet dat actieve deelname van alle profielen werd aangemoedigd. In het onderstaande gedeelte zijn de inzichten uit de nationale rapporten en de focusgroepen gecombineerd en vergeleken, wat heeft geresulteerd in zowel theoretische, empirische als praktische hiaten die het MARVI-project wil opvullen.

Hedendaags vrijwilligerswerk in musea in Europa: verkregen inzichten en beschreven beste praktijken

Zoals blijkt uit het literatuuronderzoek, zijn vrijwilligers in heel Europa, ondanks de verschillende nationale contexten met betrekking tot juridische structuren, demografische gegevens van vrijwilligers en institutionele ondersteuning, van cruciaal belang voor de operationele ondersteuning en voor het bevorderen van inclusieve, reflectieve en dekoloniale praktijken binnen musea.

De trends die bij het samenstellen van dit State of the Art-rapport zijn vastgesteld, wijzen op een groeiende erkenning van vrijwilligers als partners bij het vormgeven van musea tot democratische en participatieve instellingen. Duitsland, België en Nederland laten een sterke integratie zien van vrijwilligers die actief betrokken zijn bij dekolonisatie, herkomstonderzoek en gemeenschapsbereik. In Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en Spanje is er een

toenemende institutionele betrokkenheid bij het aanpakken van koloniale erfenissen, waarbij vrijwilligers fungeren als bemiddelaars, tolken en medescheppers van meer rechtvaardige verhalen. Hoewel Italië en Portugal uitdagingen hebben bij het volledig integreren van dekoloniale benaderingen, zijn er duidelijke aanwijzingen dat belanghebbenden in deze landen het transformatieve potentieel van vrijwilligers, met name die uit migranten- en diasporagemeenschappen, erkennen bij het inclusiever maken van culturele ruimtes en het bevorderen van dialoog.

Uit de verzamelde gegevens blijkt dat vrijwilligerswerk in musea zich aanpast aan bredere maatschappelijke veranderingen, waarbij dekolonisatie, interculturele dialoog en de herwaardering van historische verhalen steeds centraler komen te staan in de missie van musea. Vrijwilligers worden steeds vaker betrokken bij deze transformatieve inspanningen als bemiddelaars, pleitbezorgers en medewerkers, waarbij ze kritieke kwesties zoals koloniale erfenissen, restitutie en inclusie aanpakken, terwijl instellingen streven naar diversificatie van verhalen en publiek.

Het is duidelijk dat deze vorm van vrijwilligerswerk verder gaat dan alleen het opvangen van een tekort aan middelen en een dynamische en participatieve benadering van erfgoedbeheer belichaamt. Vrijwilligers dragen bij aan het hervormen van musea tot meer reflectieve, toegankelijke en maatschappelijk verantwoorde ruimtes. Museumvrijwilligerswerk in Europa bevindt zich op het snijvlak van maatschappelijke betrokkenheid en sociale transformatie, waarbij vrijwilligers steeds vaker deelnemen aan kritieke processen met betrekking tot koloniale erfenissen, restitutie en inclusieve vertegenwoordiging, terwijl musea actief met deze kwesties worstelen.

Voorbeelden van beste praktijken die al samenwerken met/via diaspora- en migrantenvrijwilligers

Het Multaka-project in Duitsland is een baanbrekend initiatief waarbij vluchtelingen en migranten als culturele bemiddelaars in musea vrijwilligerswerk doen. Deze vrijwilligers gebruiken hun eigen persoonlijke en culturele ervaringen om de kloof tussen museumcollecties en diverse doelgroepen te overbruggen. Ze *"vergemakkelijken de toegang tot collecties*

door persoonlijke verhalen te vertellen die diverse doelgroepen aanspreken". Door hun verhalen en perspectieven te delen, dragen ze bij aan het creëren van meer inclusieve en toegankelijke culturele ruimtes. Multaka illustreert hoe vrijwilligerswerk traditionele verhalen actief kan uitdagen en interculturele dialoog in museale settings kan bevorderen.

Red Star Line Museum in België:

Vrijwilligers in het Red Star Line Museum in België, van wie velen een migratie- of diasporabackground hebben, zijn actief betrokken bij het interpreteren van migratiegeschiedenissen en het ondersteunen van outreachprogramma's voor de gemeenschap. Hun bijdragen helpen de tentoonstellingen van het museum in context te plaatsen en historische migratie-ervaringen te verbinden met hedendaagse maatschappelijke kwesties. Dit model illustreert hoe de integratie van vrijwilligers met relevante culturele achtergronden de inspanningen van het museum om diverse verhalen te vertegenwoordigen en een breder publiek aan te spreken, kan versterken.

Aan de hand van deze en andere voorbeelden is te zien hoe vrijwilligerswerk in musea in Europa zich ontwikkelt van operationele ondersteuning tot een cruciaal element van maatschappelijke betrokkenheid, interculturele dialoog en historisch begrip. In deze context wordt steeds meer nadruk gelegd op diversificatie van het vrijwilligersbestand, zodat ook personen met een migratie-, diaspora- en biculturele achtergrond worden betrokken. Deze verschuiving heeft tot doel de culturele relevantie van musea te verrijken en een breder scala aan perspectieven te integreren in hun verhalen en interpretaties van het Europese erfgoed in de mondiale context.

Vrijwilligersprogramma's van musea sluiten steeds meer aan bij inspanningen om koloniale geschiedenis aan te pakken, gemarginaliseerde stemmen te versterken en contact te leggen met diverse gemeenschappen. Dit betekent een verschuiving van traditionele, op behoud gerichte rollen naar een meer

participatief en ethisch bewust beheer van erfgoed. Vrijwilligers met een migratie- en biculturele achtergrond zijn bijzonder belangrijk om een brug te slaan tussen institutionele inspanningen en ervaringen van de gemeenschap.

Het Maritiem Museum Rotterdam hanteert een alomvattende benadering van dekolonisatie, waarbij onder meer de presentatie van de collecties wordt aangepast, de interne organisatiestructuren worden herzien en educatieve trainingen worden gegeven aan medewerkers en vrijwilligers. Vrijwilligers spelen een belangrijke rol als eerste aanspreekpunt voor bezoekers en als aanjagers van verandering binnen de instelling. Ze krijgen training en worden betrokken bij het proces van herinterpretatie van de collecties. Volgens de vrijwilligerscoördinator *is een van de doelstellingen om een diverse reeks culturele achtergronden te kunnen vertegenwoordigen in de tentoonstellingen, maar ook met betrekking tot de vrijwilligers en het museumpersoneel*. Bovendien maakt het museum deel uit van het netwerk **Musea Bekennen Kleur**, dat diversiteits- en inclusiebeleid binnen Nederlandse musea bevordert.

Dekolonisatie door diaspora en migrantenvrijwilligers in musea

Musea profiteren van tal van voordelen door een grotere diversiteit onder vrijwilligers, waaronder rijkere bezoekerservaringen en uitgebreidere programmamogelijkheden. Bezoekers profiteren op hun beurt van meer inclusieve, meertalige en persoonlijke interacties.

In landen als Duitsland, Nederland en Frankrijk spelen vrijwilligers met verschillende achtergronden een belangrijke rol bij herkomstonderzoek, het betrekken van diasporagemeenschappen en het herevalueren van de erfenis van het kolonialisme. Initiatieven zoals die in dit rapport worden beschreven, illustreren hoe vrijwilligers met een migratie- en diasporabackground instellingen in contact kunnen brengen met historisch gemarginaliseerde groepen. Terwijl het dekoloniale discours zich geleidelijker ontwikkelt in Portugal, Spanje en Italië, treden vrijwilligers met een migratie- en diasporabackground steeds vaker op als culturele bemiddelaars, vooral in regio's of instellingen die actief op zoek zijn naar meer inclusieve historische standpunten. In heel Europa geven vrijwilligers actief vorm aan institutionele

verhalen door middel van storytelling, tentoonstellingen en workshops, waardoor de relevantie van het museum wordt vergroot door hedendaagse migratie-ervaringen te integreren. Hierdoor worden musea getransformeerd tot interactieve culturele platforms in plaats van uitsluitend educatieve ruimtes.

Het vrijwilligersprogramma van het Museo Thyssen-Bornemisza in Madrid omarmde een dekoloniserende benadering tijdens het tentoonstellingsproject *"Colonial Memory in the Collections"*. Seniorvrijwilligers in het educatieteam van het museum volgden een speciale training om de kunstcollectie te herinterpreteren met een focus op koloniale geschiedenis en voorheen verzwegen verhalen. Deze vrijwilligers – waaronder migranten en biculturele personen – kregen een rol toebedeeld in het begeleiden van rondleidingen en discussies die de perspectieven van gekoloniseerde culturen belichtten, waardoor ze verder gingen dan de eurocentrische visie op de kunstwerken. Door verhalen van inheemse en gekoloniseerde volkeren te integreren en het koloniale verleden van Spanje te erkennen, hielpen de vrijwilligers ruimte te creëren voor dialoog over historische onrechtvaardigheden. Dit initiatief illustreert hoe vrijwilligers kunnen fungeren als mede-opvoeders in restitutie- en herinneringsprojecten: ze leren niet alleen zelf over herkomst en omstreden erfgoed, maar betrekken bezoekers ook bij gesprekken over het belang van repatriëring en herkadering van collecties. Een dergelijke betrokkenheid van vrijwilligers maakt het dekolonisatieproces menselijker en getuigt van een toegewijde, collectieve inspanning om de verhalen binnen het museum te herschrijven.

Vrijwilligersprogramma's met de bewuste inclusie van personen met een migratie-, biculturele of diasporische achtergrond variëren per museum. Ze kunnen activiteiten omvatten die verband houden met specifieke tentoonstellingen of evenementen en/of meer permanente en geïntegreerde "achter de schermen"-acties die bijdragen aan de dagelijkse museumactiviteiten. Voorbeelden hiervan zijn het reeds genoemde Multaka-project in de Berlijnse Staatsmusea (Duitsland), waar vluchtelingen worden opgeleid tot gidsen om rondleidingen in het Arabisch en Duits te geven, waarbij ze objecten vanuit hun eigen culturele perspectief presenteren, en het Red Star Line Museum in België, waar het museum samenwerkte met jongeren met een

migratieachtergrond in een jongerenparticipatieproject, wat resulteerde in een tentoonstelling die mede door deze jonge deelnemers werd samengesteld.

Intern pluralisme: voor sommigen een mythe, voor anderen de dagelijkse realiteit

Steeds meer musea erkennen interne pluraliteit als een troef en herzien actief historische verhalen om voorheen verstomde stemmen een stem te geven. Institutionele zelfkritiek komt steeds vaker voor, met een grotere openheid om traditionele museumpraktijken in vraag te stellen en nieuwe vormen van representatie te verkennen.

Het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika in België heeft samen met Afrikaanse diasporagemeenschappen de tentoonstellingen uit het koloniale tijdperk herzien, een inclusieve herziening die na de heropening van het museum in 2018 een breder en jonger publiek heeft aangetrokken.

Het Rijksmuseum in Nederland heeft vrijwilligersprogramma's afgestemd op inspanningen om de koloniale geschiedenis onder ogen te zien en gemarginaliseerde stemmen meer gehoor te geven, een strategie die heeft bijgedragen aan het verbinden van het museum met een nieuw publiek uit diverse gemeenschappen. Een baanbrekende stap was het samenstellen van een tentoonstelling over het Nederlandse koloniale verleden en de transatlantische slavenhandel, met persoonlijke verhalen van slaven en hun nakomelingen. Hiermee werd de rol van Nederland in de slavernij benadrukt en werden de stemmen van de gemeenschap geïntegreerd, wat een belangrijke verschuiving betekende in een traditioneel canoniek museum.

Door zich bezig te houden met dit soort zelfreflectie en door vrijwilligersbijdragen van diasporagroepen te omarmen, hebben deze musea en andere instellingen met succes bezoekers bereikt die zich voorheen buitengesloten voelden, waardoor ze vertrouwen en relevantie hebben

opgebouwd bij een breder publiek en met succes nieuwe doelgroepen hebben aangetrokken.

Museumnacht Maastricht is een jaarlijks evenement dat een breed en divers publiek uitnodigt om musea op nieuwe, dynamische manieren te ervaren – door middel van kunst, voorstellingen, workshops en discussies – vaak tot diep in de nacht. Het richt zich op inclusiviteit en culturele diversiteit, met als doel een jonger en meer gevarieerd publiek aan te trekken dat normaal gesproken misschien niet naar musea gaat.

Delftse Blik is een langlopend project van Museum Prinsenhof Delft dat lokale bewoners, met name uit ondervertegenwoordigde gemeenschappen, uitnodigt om mee te werken aan het samenstellen van tentoonstellingen. Het initiatief geeft een stem aan nieuwe perspectieven op de geschiedenis en het erfgoed van de stad en helpt zo het museumverhaal te hervormen vanuit een meer inclusief en participatief standpunt. Het museum werkt samen met lokale gemeenschappen om tentoonstellingen en openbare kunstwerken te creëren, zoals de muurschildering "Cherished" in de wijk Buitenhof, die is ontwikkeld in samenwerking met bewoners en kunstenaar BEYOND.

Vrijwilligerswerk speelt een cruciale rol bij het leggen van verbindingen tussen musea en diverse sociale groepen, waardoor sommige gemeenschappen een 'symbolisch thuis' en een gevoel van verbondenheid kunnen creëren via hun relatie met deze instellingen. In bepaalde gevallen bevordert deze relatie de overdracht tussen generaties, waarbij jonge biculturele individuen vaak hun familiegeschiedenis onderzoeken en verworven emotionele wonden aanpakken. Ondanks deze positieve trends naar een meer diverse vrijwilligersbasis in musea in Europa, worden integratie en inclusie belemmerd door diverse culturele achtergronden die worden gekenmerkt door een gebrek aan wederzijds vertrouwen, negatieve migratie-ervaringen, assimilatiebeleid en generatieconflicten die voortkomen uit historisch zwijgen en verschillende interpretaties van het verleden.

De inzet van vrijwilligers in musea wordt bemoeilijkt door beperkte middelen en personeel, wat effectief beheer en opleiding in de weg staat. Hoge verwachtingen ten aanzien van de inzet, een rigide planning en soms inefficiënte organisatorische praktijken kunnen ook een belemmering vormen voor een divers scala aan vrijwilligers. Het ontbreken van gestructureerde opleidingsprogramma's, waarbij men afhankelijk is van ad-hoc- of peer-to-peer-instructies, maakt de ontwikkeling van vrijwilligers nog ingewikkelder. In sommige gevallen worden "gebrek aan opleiding" of "hoge inzet" aangehaald om vrijwilligers uit te sluiten, waardoor mogelijk ongemak met niet-traditionele perspectieven wordt gemaskeerd.

De krachten die nodig zijn voor eenheid

Het vaak ontbreken van toegewijde vrijwilligerscoördinatoren, waarbij verantwoordelijkheden vaak worden gedelegeerd aan andere vrijwilligers of bestaande medewerkers, kan leiden tot een onderwaardering van vrijwilligers, vooral wanneer dit gepaard gaat met onderwijsverschillen.

Sommige vrijwilligers zien geen gestructureerd plan binnen de musea waar ze actief zijn om diversiteit te vergroten en koloniale kwesties aan te pakken, en melden een algemeen gebrek aan kennis over dekolonisatie bij het museumbestuur. Structurele barrières blijven bestaan, waarbij institutionele inertie en hiërarchische structuren het delen van macht belemmeren en een gebrek aan structurele betrokkenheid ervoor zorgt dat inclusie-inspanningen symbolisch blijven, wat leidt tot vrijwilligersparticipatie die symbolisch kan worden en geen betekenisvolle impact heeft. In sommige musea bestaat er verwarring of ontkenning over de rol van vrijwilligers in institutionele transformatie en narratieve verandering. De bijdragen van vrijwilligers worden in het dekoloniale discours vaak ondergewaardeerd en vrijwilligers krijgen ondanks hun cruciale betrokkenheid vaak geen erkenning of vergoeding. Vrijwilligerswerk wordt soms gezien als onbetaalde arbeid in plaats van als een instrument voor zinvolle inclusie. In sommige gevallen hebben vrijwilligers geen beslissingsbevoegdheid en zijn ze beperkt tot basistaken.

Er is sprake van een ongelijke machtsverhouding, waarbij invloedrijke groepen zich soms verzetten tegen inclusie-initiatieven uit angst om controle of status te verliezen. Veel mensen met een biculturele achtergrond voelen zich niet vertegenwoordigd in traditionele instellingen, waardoor ze voorrang geven aan

hun eigen gemeenschapsorganisaties op basis van hun waarden en de urgentie van kwesties. Gemeenschapsorganisaties beschikken vaak niet over de financiële middelen van formele instellingen, wat hun zinvolle deelname aan historische projecten belemmert. Uitsluitende wervingspraktijken die steunen op informele netwerken beperken de diversiteit nog verder. Dit geldt ook voor wetten inzake religieuze neutraliteit, zoals het Belgische verbod op religieuze symbolen in openbare instellingen, die ook diversiteit en inclusie in vrijwilligersfuncties in musea belemmeren, aangezien de meeste musea openbare instellingen zijn. In Portugal wordt buitensporige bureaucratie genoemd als een veelvoorkomende belemmering. Sommige musea verzetten zich tegen diversificatie van hun programma's uit angst om de steun van conservatieve donateurs te verliezen.

In België kan de vergoeding van vrijwilligerskosten uitsluitend werken, waardoor vrijwilligers worden aangetrokken door sectoren met hogere vergoedingen en de kansen worden beperkt voor mensen met minder middelen om zich in te zetten voor de museumsector, die doorgaans lagere vergoedingen biedt dan andere sectoren. Ook in België kan het koppelen van actieve betrokkenheid bij musea en vrijwilligerswerk als onderdeel van "vrijwilligersprogramma's" aan het nationale integratieprogramma het risico met zich meebrengen dat authentieke vrijwilligersbetrokkenheid wordt ondermijnd. Evenzo kan financiële compensatie in Portugal weliswaar de betrokkenheid vergroten, maar ook het vrijwillige karakter van de deelname in gevaar brengen. Het belonen van vrijwilligers met toegang tot cultuur of studiepunten kan vrijwilligerswerk in musea stimuleren en sommige belemmeringen wegnemen, omdat de bestede tijd dan meer waarde krijgt.

Om meer impactvolle en rechtvaardige vrijwilligersprogramma's te creëren, moeten instellingen vrijwilligerswerk actief integreren in bredere dekoloniale en inclusieve kaders. Dit vereist een kritische beschouwing van bestaande machtsstructuren en een verbintenis om systemische barrières weg te nemen die bepaalde individuen of gemeenschappen kunnen beletten deel te nemen. Er moeten concrete stappen worden ondernomen om deze barrières weg te nemen, bijvoorbeeld door financiële beperkingen aan te pakken met vergoedingen of terugbetalingen, toegankelijk vervoer aan te bieden, kinderopvang te voorzien en programmaschema's aan te passen aan diverse behoeften en beschikbaarheid.

Geschikte training voor vrijwilligersmanagers en conservatoren van musea kan bijdragen aan het verminderen en zelfs wegnemen van sommige van deze barrières. De bewijzen en gegevens die voor dit State of the Art-rapport zijn verzameld, wijzen op een aantal elementen die in dit verband in overweging moeten worden genomen. Vrijwilligersmanagers en conservatoren moeten zich bewust worden gemaakt van de toenemende publieke discussie over koloniale geschiedenis, die veel musea ertoe aanzet hun praktijken te herzien. Om ervoor te zorgen dat het vrijwilligerswerk dat zij organiseren aansluit bij de dekoloniale visie van hun museum, moet het opleidingsmateriaal voor managers ook de verwerving van vaardigheden en competenties omvatten om te kunnen beoordelen of vrijwilligersprogramma's zinvolle participatie bieden aan personen uit gemarginaliseerde gemeenschappen of dat ze eurocentrische hiërarchieën in stand houden. Opleidingsmateriaal en -programma's moeten museummanagers voorbereiden op het ontwikkelen en implementeren van inclusieve, collaboratieve participatiemodellen die rekening houden met de specifieke historische en culturele context van hun instellingen.

Vrijwilligersmanagers en curatoren moeten worden ondersteund om te begrijpen dat de druk om zich aan te passen diverse identiteiten en stemmen kan onderdrukken en dat biculturele individuen culturele aanpassing kunnen zien als een verlies van vrijheid. Ze moeten worden toegerust om elke institutionele weerstand tegen ongemakkelijke verhalen te herkennen, zoals de terughoudendheid om slavernij aan te kaarten, wat leidt tot vereenvoudigde of vertekende geschiedenissen. Ze moeten de kennis en het zelfvertrouwen hebben om controverses aan te pakken in plaats van ze te negeren, een situatie die complexe geschiedenissen kan marginaliseren.

Vrijwilligersmanagers en conservatoren moeten worden geholpen om volledig te beseffen dat het herinterpreteren van het verleden door een hedendaagse bril het risico met zich meebrengt dat historische ervaringen worden vertekend, en dat het actief erkennen en herkaderen van het koloniale verleden door middel van nieuwe perspectieven de algehele impact en betekenis van hun museum voor de lokale gemeenschap en de bredere samenleving kan versterken.

Vrijwilligersmanagers en conservatoren moeten worden ondersteund om inzicht te krijgen in hoe biculturele gemeenschappen musea vaak zien als elitaire instellingen die hun geschiedenis of belangen niet weerspiegelen. Ze

moeten worden uitgerust met de visie dat het gebruik van musea als platforms voor verandering en educatie het mogelijk maakt om verborgen of ongemakkelijke geschiedenissen vanuit nieuwe perspectieven op te nemen, het historisch geheugen te bewaren en collectieve genezing te bevorderen.

Training voor vrijwilligersmanagers en conservatoren moet hen helpen beter te begrijpen hoe nieuwe generaties vrijwilligers de missie van hun museum nieuw leven kunnen inblazen door hun verzwegen leed een stem te geven en door middel van vrijwilligerswerk een beter begrip van hun eigen geschiedenis te krijgen, waardoor de leemtes worden opgevuld die zijn achtergelaten door het zwijgen van oudere generaties.

Vrijwilligersmanagers en conservatoren moeten door middel van de training worden geholpen om vaardigheden en competenties te verwerven om diverse stemmen en ervaringen te integreren, niet alleen in tentoonstellingen, maar ook in de interne werking van hun museum. De training moet benadrukken dat het historisch geheugen en de emotionele impact van pijnlijke ervaringen uit het verleden mensen blijven beïnvloeden en dat de rol die zij spelen en kunnen spelen bij het creëren van ruimtes voor het verwerken van deze emoties en het bevorderen van de dialoog tussen generaties cruciaal is. De intergenerationele overdracht van emoties, zoals woede over onrechtvaardigheden uit het verleden, motiveert veel jonge mensen om deel te nemen. Wanneer deze energie en toewijding onder deskundig beheer voor het goede wordt aangewend, kunnen biculturele jongeren en volwassenen fungeren als bruggen tussen musea en gemarginaliseerde gemeenschappen.

Europese musea: eilanden of samen op een uitgestrekt land?

De meeste vrijwilligersprogramma's in de Europese musea die in dit rapport zijn geanalyseerd, worden rechtstreeks door de musea beheerd, hoewel sommige samenwerken met lokale maatschappelijke organisaties binnen hun invloedssfeer. Vrijwilligersmanagers en conservatoren moeten in de training worden begeleid bij het aanvullen van hun directe inspanningen om individueel vrijwilligers te werven door samen te werken met bestaande maatschappelijke organisaties. Deze aanpak verbetert de toegang tot diverse gemeenschappen.

Uitwisselingen tussen musea kunnen ook wederzijds leren bevorderen en helpen om een hoog motivatieniveau te behouden. De training moet ook

stapsgewijze ideeën bevatten over hoe dit kan worden geïmplementeerd. Het organiseren van culturele evenementen en wedstrijden biedt ook creatieve manieren om mensen met diverse talenten en achtergronden te betrekken. Er moet ook training worden gegeven over hoe dit aan te pakken, samen met tips over het gebruik van sociale media, een krachtig instrument om vrijwilligersprofielen te diversifiëren en nieuwe deelnemers aan te trekken.

Gezien hun sleutelrol in de opleiding van vrijwilligers, moeten vrijwilligersmanagers en curatoren worden opgeleid tot ondersteunende en boeiende trainers. Ze moeten over de vaardigheden en competenties beschikken om ervoor te zorgen dat teams van goed opgeleide vrijwilligers een breed scala aan culturele diensten (rondleidingen, evenementen, educatie) kunnen ondersteunen en de bezoekerservaring kunnen humaniseren, met name op erfgoedsites. Goed opgeleide en diverse vrijwilligersgroepen kunnen de kloof tussen instellingen en gemeenschappen overbruggen, ondervertegenwoordigde stemmen versterken en de impact van dekoloniale verhalen vergroten. Vrijwilligers ontwikkelen praktische vaardigheden (curatie, organisatie van evenementen), soft skills (interculturele samenwerking, communicatie) en een gevoel van verbondenheid binnen een prestigieuze culturele ruimte. Het is van cruciaal belang om te investeren in het waarborgen dat vrijwilligersmanagers en curatoren van musea een uitgebreide opleiding kunnen geven die verder gaat dan taakspecifieke instructies.

Deze training moet vrijwilligers de kennis en vaardigheden bijbrengen om effectief met diverse bevolkingsgroepen om te gaan, de historische en sociale context van de kwesties die zij aanpakken te begrijpen en cultureel gevoelige en inclusieve praktijken te bevorderen. Duidelijk omschreven rollen en verantwoordelijkheden zijn even belangrijk om ervoor te zorgen dat vrijwilligers hun bijdrage begrijpen en vertrouwen hebben in hun vermogen om een verschil te maken. Museumvrijwilligersmanagers en curatoren moeten begrijpen hoe zij ervoor kunnen zorgen dat dit het geval is. Ze moeten ook in staat zijn om de prestaties van hun vrijwilligers te erkennen en te belonen, en moeten zich er duidelijk van bewust zijn dat veel mensen hun vrijwilligerservaring gebruiken of willen gebruiken als opstapje naar betere carrière mogelijkheden, meer maatschappelijke participatie en/of bredere sociale integratie. Ze moeten over de kennis en vaardigheden beschikken om ervoor te zorgen dat vrijwilligerswerk, naast de directe belangen van het

museum en zijn missie, integratie, ontwikkeling van vaardigheden en zelfs toegang tot werkgelegenheid bevordert. Daartoe moeten zij worden opgeleid in processen en procedures voor de kwaliteitsvalidatie van niet-formeel en informeel leren dat tijdens vrijwilligerswerk is verworven.

Europese musea kunnen een betekenisvolle culturele restauratie en dekolonisatie tot stand brengen door vrijwilligers, met name uit diverse en diasporagemeenschappen, actief te betrekken bij het mede creëren van verhalen en het stimuleren van institutionele verandering. Dit stelt musea in staat om ruimtes te worden voor gedeelde herinneringen, kritische reflectie en collectieve genezing, waardoor de kracht van het vertellen van verhalen verschuift.

Om vrijwilligers effectief te integreren, moeten echter uitdagingen op het gebied van opleiding, rolbepaling en erkenning worden aangepakt, met name voor personen met een migratieachtergrond of een biculturele achtergrond. Succesvolle inclusieve vrijwilligersmodellen benadrukken het potentieel om ondervertegenwoordigde stemmen meer zeggenschap te geven en intercultureel begrip te bevorderen.

De noodzaak van MARVI

Om het volledige potentieel van cultureel vrijwilligerswerk voor sociale rechtvaardigheid, intercultureel begrip en historische verzoening en herstel te realiseren, zijn sterkere beleidsinnovaties, inclusieve programma's en institutionele verantwoordings iteit nodig. Aanhoudende uitdagingen zijn onder meer inconsistente vooruitgang op het gebied van dekolonisatie, ondervertegenwoordiging van migranten en biculturele vrijwilligers, en de noodzaak van betere training en rolverduidelijking voor zowel managers als vrijwilligers.

Belangrijke succesfactoren zijn onder meer:

- Partnerschappen met de gemeenschap: samenwerken met gemeenschapsgroepen om relevante en impactvolle vrijwilligerservaringen te creëren die zijn gebaseerd op vertrouwen en wederzijds respect, waarbij wordt ingespeeld op de behoeften van de gemeenschap en cultureel gevoelige programma's worden bevorderd die zijn geworteld in de lokale context.

- Taalkundige en emotionele ondersteuning: het bieden van de nodige ondersteuning om inclusieve deelname te garanderen.
- Co-creatie met vrijwilligers: vrijwilligers betrekken bij de ontwikkeling van inhoud en institutionele verandering.

Dekolonisatie in musea is een continu proces van herevaluatie van macht, autoriteit en verhalen, dat institutionele introspectie, structurele hervormingen, transparantie, nederigheid en gedeelde macht vereist. Het integreren van inclusief vrijwilligerswerk is cruciaal voor het cultiveren van meer rechtvaardige, reflectieve en educatieve omgevingen. Terwijl sommige instellingen holistische dekoloniale praktijken toepassen, bieden andere slechts oppervlakkige gebaren. Traditionele musea presenteren niet-Europese culturen vaak nog steeds vanuit een bevooroordeeld perspectief.

Duurzaamheid in vrijwilligerswerk kan worden bereikt door vrijwilligers uit gemarginaliseerde groepen te werven via vertrouwde maatschappelijke organisaties en door introductie-evenementen te organiseren. Het is essentieel om taal- en culturele barrières aan te pakken door middel van mentorschap, ondersteuning ter plaatse en informele leerruimtes.

Dekolonisatie betekent een fundamentele transformatie in de relaties van musea met gemeenschappen, collecties en kennis. Cultureel vrijwilligerswerk, gebaseerd op horizontale dialoog, erkenning van diverse kennis en sociale rechtvaardigheid, dient als een krachtig instrument voor het bevorderen van institutionele dekolonisatie. Het actief versterken van de stemmen van gemarginaliseerde gemeenschappen en het centraal stellen van hun perspectieven bij het ontwerpen en uitvoeren van programma's is van vitaal belang voor rechtvaardige vrijwilligersprogramma's. Het bevorderen van intergenerationele dialoog verrijkt de ervaringen van vrijwilligers door diverse perspectieven en vaardigheden te combineren. Ten slotte bieden digitale hulpmiddelen weliswaar voordelen voor werving, communicatie en programma , maar moet het gebruik ervan evenwichtig zijn om te voorkomen dat ongelijkheden toenemen en personen zonder toegang of digitale vaardigheden worden uitgesloten.

Conclusie

Zoals blijkt uit dit State of the Art-rapport, biedt het Erasmus+-project MARVI (Museums and Restoration Volunteering for Inclusion) een belangrijke kans om de rol van cultureel vrijwilligerswerk in musea en archieven vanuit een kritisch en inclusief perspectief te heroverwegen. In deze context is het trekken van conclusies en het formuleren van aanbevelingen niet alleen een formele afsluiting van het onderzoek en het participatieve proces, maar ook een politieke en transformatieve daad. Deze conclusies helpen bij het identificeren van goede praktijken, het benadrukken van structurele spanningen en het genereren van collectief leren dat als basis kan dienen voor toekomstig cultuurbeleid.

Een centraal aspect van MARVI was het ter discussie stellen van post- en neokoloniale structuren die nog steeds in veel culturele instellingen bestaan. Dekolonisatie moet niet worden opgevat als een loutere verschuiving in verhalen, maar als een ingrijpende transformatie in de manier waarop musea zich verhouden tot hun gemeenschappen, hun collecties en kennis zelf. In die zin kan cultureel vrijwilligerswerk – wanneer het gebaseerd is op horizontale dialoog, erkenning van diverse vormen van kennis en sociale rechtvaardigheid – een krachtig instrument zijn om institutionele dekolonisatieprocessen te bevorderen. De conclusies van het project moeten zichtbaar maken hoe vrijwilligerswerk al dan niet kan bijdragen aan deze verandering. Bijvoorbeeld door na te gaan of vrijwilligersprogramma's echte participatieruimte bieden aan personen uit historisch gemarginaliseerde gemeenschappen, of dat ze eurocentrische hiërarchieën en verticale relaties reproduceren. Aanbevelingen moeten op hun beurt gericht zijn op het voorstellen van meer inclusieve, collaboratieve participatiemodellen die gevoelig zijn voor de historische en culturele context van elke instelling.

Kortom, de conclusies dienen niet alleen als evaluatie-instrument, maar ook als basis voor actie. Het belang ervan ligt in het potentieel om museumpraktijken te bevorderen die ethischer en kritischer zijn en zich inzetten voor de waarden van gelijkheid, inclusie en diversiteit.

Referenties

Alves, S. A., & Sancho Quero, L. (2024). La decolonialidad como acción colectiva para la construcción de una narrativa humanizada en los museos. *Revista PH*, (111), 173-175.

Ambrosini, M., & Artero, M. (2023). Immigrant volunteering: A form of citizenship from below. *Voluntas*, 34(1), 252-262.
<https://doi.org/10.1007/s11266-022-00454-x>

Anderson, A., Rogers, A., Potter, E., Cook, E., Gardner, K., Murawski, M., ... & Machida, A. (2017). Interpretatie: het verhaal bevrijden. MASS Action Toolkit, 89-103.

Barndt, K., & Jaeger, S. (Eds.). (2024). *Museums, Narratives, and Critical Histories: Narrating the Past for the Present and Future*. De Gruyter Brill.

Cappadozzi, T., & Fonović, K. (2021). Vrijwilligerswerk in Italië: Kenmerken en profielen van vrijwilligers die bij een organisatie werken en directe vrijwilligers. In: R. Guidi, K. Fonović, & T. Cappadozzi (Eds.), *Verantwoording afleggen voor de verscheidenheid aan vrijwilligerswerk: Nieuwe wereldwijde statistische normen getest* (pp. 157-190). Springer.

Câmara Municipal de Leiria (n.d.). Programa Municipal de Voluntariado Cultural. Opgehaald van <https://www.cm-leiria.pt/areas-de-atividade/cultura/programa-municipal-de-voluntariado-cultural>

CASES - Cooperativa António Sérgio para a Economia Social. (2018). Inquérito ao Trabalho Voluntário em Portugal 2018. Instituto Nacional de Estatística. Opgehaald van <https://cases.pt/inquerito-ao-trabalho-voluntario/>

CESA - Centrum voor Afrikaanse en Ontwikkelingsstudies. (2024). *Tentoonstelling "Deconstructing Colonialism, Decolonizing the Imaginary" te zien in het Museu Nacional de Etnologia vanaf 29 oktober 2024*. Opgehaald van <https://cesa.rc.iseq.ulisboa.pt/news/exhibition-deconstructing-colonialism-decolonizing-the-imagination-on-display-at-the-museu-nacional-de-etnologia-from-october-29-2024>

Círculo de Bellas Artes (2024). *Los museos ante la descolonización. Cuando restituir significa algo más que devolver piezas.*

<https://www.circulobellasartes.com/mediateca/los-museos-espanoles-ante-su-descolonizacion/>

De Haas, H. (2003). *Migratie en ontwikkeling in Zuid-Marokko: de uiteenlopende sociaaleconomische gevolgen van emigratie voor de Togha-oasevallei.* Amsterdam: De Haas.

Direção-Geral do Património Cultural. (n.d.). *Manual de acolhimento de voluntariado cultural.* Opgehaald van https://backend.museusemonumentos.pt/uploads/Manual_de_Acolhimento_de_Voluntariado_Cultural_519966a409.pdf

Fundação Eugénio de Almeida. (2025) Oportunidades de Voluntariado. Opgehaald van <https://www.fea.pt/social/voluntariado/ser-voluntario/em-outras-organizacoes>

Grbic, G. (2010). Social and Cultural Meanings of Tolerance: Immigration, Incorporation and Identity in Aotearoa, New Zealand. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 36:1, pp.125-148.

Hagerty, B. M., Lynch-Sauer, J., Patusky, K. L., Bouwsema, M., & Collier, P. (1992). Gevoel van verbondenheid: een essentieel concept voor geestelijke gezondheid. *Archives of psychiatric nursing*, 6(3), 172-177.

Holmes, K. (2007). Vrijwilligers in de erfgoedsector: een verwaarloosd publiek? In: *Museummanagement en marketing.* Routledge.

INE - Instituto Nacional de Estatística. (2018). Inquérito ao Trabalho Voluntário 2018. Opgehaald van <https://www.ine.pt>

Internationale Raad voor Musea (ICOM). (n.d.). Richtlijnen voor vrijwilligersprogramma's in musea

Lopes, M. (2020). Vrijwilligersprogramma's in Portugese musea: een evoluerende rol in het cultureel erfgoed. *Museum Journal of Portugal*, 34(2), 45-58.

Koning, H. (2017). Benaderingen van erfgoededucatie en tentoonstellingen met betrekking tot sensitief erfgoed die een richtlijn kunnen bieden bij het ontwerpen van kunsteducatieve projecten in musea.

McAuliffe, P. (2021). Medeplichtigheid of dekolonisatie? Restitutie van erfgoed uit 'globale' etnografische musea.

Museum van Aljube – Verzet en vrijheid. (n.d.). "(De)Colonial Act". Opgehaald van <https://www.museudoaljube.pt/en/expo/de-colonial-act/>

Museu de Marinha (Maritiem Museum). (n.d.). *Museu de Marinha - Home*. Opgehaald van <https://www.museudomarinha.pt/en>

Museu do Aljube – Resistência e Liberdade. (n.d.). *Vrijwilligerswerk*. Opgehaald van <https://www.museudoaljube.pt/en/volunteering/>

Museu do Fado. (n.d.). *Museu do Fado – Home*. Opgehaald van <https://www.museudofado.pt/en>

Museu Nacional Ferroviário. (n.d.). *Vrijwilligersprogramma*. Opgehaald van https://www.fmnf.pt/en/customer-service/volunteer-program/?utm_source=chatgpt.com

Museu Nacional de Arqueologia (n.d.). Público e Voluntariado. Opgehaald van <https://www.museunacionalarqueologia.gov.pt/?p=4967>

Museus e monumentos de Portugal (n.d.). Manual de Acolhimento de Voluntariado Cultural. Opgehaald van https://backend.museusemonumentos.pt/uploads/Manual_de_Acolhimento_de_Voluntariado_Cultural_519966a409.pdf

Procter, A. (2024). *El cuadro completo. La historia colonial del arte en nuestros museos*. Capitan Swing Libros.

Ravia, D. (2023). *Beyond the decolonization of museum collections: improving inclusivity through volunteering programs: a case study of Dutch History museums and the effects of the changed narrative on the sense of belonging experienced by volunteers*. Masterproef, Erasmus Universiteit

RECIL Repository – Lusófona University. (2023). *Decolonial Narratives in Portuguese Maritime Museum Exhibitions*. Opgehaald van <https://recil.ulusofona.pt/items/4e5b52a9-4735-4ed9-bb75-4b80204dc286>

Schavemaker, M., Modest, W., Brandon, P., Fatah-Black, K., de Wildt, A., van Bijnen, E., ... Feenstra, M. (Eds.). (2024). *The Future of the Dutch Colonial Past*. Amsterdam University Press.

Sheffer, G. (Ed.). (1986). *Modern diasporas in international politics*. Croom Helm. Londen.

Smith, D. H. (2000). *Grassroots Associations*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Smith, D. H. (2015a). "Voluntary Associations". *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* (2). J. D. Wright, ed. Oxford, UK: Elsevier. pp. 252–260.

Smith, D. H., Stebbins, R. A., en Grotz, J., red. (2017). *The Palgrave handbook of volunteering, civic participation, and nonprofit associations*. Springer.

Sul Informação. (2023, januari). *Vem aí um novo programa de voluntariado no Museu de Lagos*. Opgehaald van <https://www.sulinformacao.pt/en/2023/01/vem-ai-um-novo-programa-de-voluntariado-no-museu-de-lagos/>

Velani, F., & Rosati, C. (2012). Gids voor de geïnformeerde vrijwilliger: De Magna Charta van het vrijwilligerswerk voor cultureel erfgoed. Cesvot.

Visser Travagli, A. M. (2011). Il volontariato nei musei italiani. La formazione dei professionisti e dei volontari. *IL CAPITALE CULTURALE: Studies on the Value of Cultural Heritage*, 2, 91-113. Edizioni Università di Macerata.

Bijlage

Nationale rapporten

België

Het nationale niveau van vrijwilligerswerk in België in 2022 geeft aan dat 2.656.968 mensen betrokken waren bij vrijwilligersactiviteiten, wat neerkomt op 22,74% van de totale bevolking van België. [Vrijwilligerswerkdatabse](#)

“Het wettelijk kader in België weerspiegelt het federale karakter van de staat en de specifieke kenmerken van de drie grote gemeenschappen, namelijk de Nederlandse, de Franse en de Duitse. Het wettelijk kader voor vrijwilligerswerk wordt voornamelijk op federaal niveau geregeld, terwijl elk van de drie gemeenschappen zijn eigen goede praktijken heeft. Elke gemeenschap heeft het recht en de mogelijkheid om specifieke regels voor vrijwilligerswerk vast te stellen door middel van decreten die binnen het kader van de federale wetgeving vallen. De wet op de rechten van vrijwilligers, die in juli 2005 werd aangenomen en sinds januari 2006 van kracht is, begint met een duidelijke definitie van wat onder "vrijwilligerswerk" moet worden verstaan:

"Vrijwilligerswerk is een activiteit die door een individu op vrijwillige en onbetaalde basis wordt uitgevoerd en niet gericht is op eigen voordeel of dat van naaste vrienden of familie, maar op de organisatie zelf, een bepaald doel of de samenleving als geheel, binnen een non-profitorganisatie" ([oorspronkelijke wet](#)), ([nationaal verslag BE.doc](#)).

De wet regelt onder meer het volgende: vrijwilligerswerk door mensen met een uitkering van de staat

uitkering; vergoeding van onkosten van vrijwilligers; aansprakelijkheid van vrijwilligers; verzekeringsverplichtingen; informatieplicht. De wet stelt criteria vast voor vrijwilligerswerk door mensen met verschillende soorten uitkeringen van de staat, zoals werkloosheidsuitkeringen of gezondheidsuitkeringen, en stelt ook limieten vast voor de bedragen die een vrijwilliger gedurende een jaar vergoed kan krijgen. De aansprakelijkheidskwestie heeft vooral betrekking op de bescherming van de vrijwilliger, vooral als het vrijwilligerswerk via een wettelijke organisatie wordt verricht, maar er zijn verschillen met betrekking tot de aansprakelijkheid voor vrijwilligers buiten een geformaliseerde organisatie. Soortgelijke bepalingen gelden voor de verzekering van vrijwilligers. Dit verschil tussen vrijwilligers van wettelijk geregistreerde organisaties en vrijwilligers buiten dit type organisatie wordt erkend als een

zwak punt in het wettelijk kader, aangezien het een verschillende behandeling van vrijwilligers regelt en daarmee spontaan vrijwilligerswerk buiten een wettelijk geregistreerde organisatie kan belemmeren" [uit Volunteering infrastructure in Europe door Eva Hambach](#).

In de loop der tijd is de wet aangepast (bijvoorbeeld door een wijziging in 2019) om de rechten van vrijwilligers uit te breiden en te verduidelijken. Zo zorgen voorschriften sinds 2014 ervoor dat niet-EU-burgers met een legale verblijfsvergunning (inclusief asielzoekers) vrijwilligerswerk kunnen doen zonder dat ze een werkvergunning nodig hebben. Dit weerspiegelt een beleidskeuze om vrijwilligerswerk open te stellen voor iedereen die legaal in België verblijft ([oorspronkelijke wet](#)) ([nationaal verslag BE.doc](#)). Het belangrijkste voordeel van de wet is dat er een uniform kader is gecreëerd voor de activiteiten van organisaties die met vrijwilligers werken. De wet gaat vergezeld van verschillende sectorspecifieke voorschriften en bevat ook specifieke voorschriften. De uitvoering ervan wordt gecontroleerd door overheidsinstanties op basis van het bestuursniveau (federaal, regionaal, lokaal) en specifieke bevoegdheden (met betrekking tot werkloosheid, belastingen enz.).

België heeft in 2002 ook een Hoge Raad voor Vrijwilligers (Conseil Supérieur des Volontaires) opgericht als permanent adviesorgaan van de minister van Sociale Zaken ([2.2 Administratie en bestuur van vrijwilligerswerk door jongeren](#)). Deze raad brengt belanghebbenden bijeen om de regering te adviseren over vrijwilligerskwesties en praktische vragen uit verschillende sectoren te behandelen (bijvoorbeeld vrijwilligersverzekeringen, belastingvragen, enz.). Bovendien hebben de taalgemeenschappen in België hun eigen ondersteuningsnetwerken voor vrijwilligerswerk (bijvoorbeeld het Plateforme francophone du Volontariat in de Franstalige gemeenschap en Vlaanderen Vrijwilligt in Vlaanderen), die verenigingen en vrijwilligers voorzien van middelen, opleidingen en informatie over de vrijwilligerswet. Uit een rapport van de Koning Boudewijnstichting over vrijwilligerswerk in België, opgesteld in opdracht van de staat, blijkt dat 23 % van de vrijwilligersactiviteiten verband houdt met cultuur, in verenigingen met een sociaal-cultureel of natuurthema. ([Rapport](#)). Er zijn geen geconsolideerde statistieken over vrijwilligerswerk in musea op nationaal niveau, maar op basis

van de websites van de musea kunnen we een aanzienlijke betrokkenheid vaststellen.

Zo zijn er in de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België in Brussel (een federaal museumcomplex) ongeveer 100 vrijwilligers actief in de bezoekersontvangst en de informatiediensten, georganiseerd via de vriendenvereniging van het museum ([Word vriend – Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België](#)).

Het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika (AfricaMuseum) in Tervuren heeft eveneens een vrijwilligersprogramma en is regelmatig op zoek naar gemotiveerde vrijwilligers die het dagelijkse werk van het museum willen ondersteunen ([Vrijwilligers | Koninklijk Museum voor Midden-Afrika - Tervuren - België](#)). De taken die daar worden aangeboden, omvatten onder meer het werken met het publiek of het assisteren van het personeel achter de schermen.

Het Koninklijk Instituut voor Natuurwetenschappen in Brussel zet vrijwilligers in (vaak via de groep "Vrienden van het Instituut" of burgerwetenschappelijke projecten) om te helpen bij collecties en onderzoek (bijvoorbeeld het prepareren van fossielen, het catalogiseren van specimens) en bij publieksvoorlichting ([Découvrir & Participer | Institut des Sciences naturelles](#)).

Deze voorbeelden illustreren dat zelfs in grote musea vrijwilligers op gestructureerde wijze in het personeelsbestand worden geïntegreerd (meestal als aanvulling op het professionele personeel). Naast musea zijn ook archieven en bibliotheken verwante culturele instellingen die gebruikmaken van vrijwilligers. Het Rijksarchief van België maakt al jaren gebruik van vrijwilligers – meestal gepensioneerde historici, liefhebbers van lokale geschiedenis of ervaren genealogen – om zijn collecties te helpen bewaren en toegankelijk te maken (<https://www.arch.be/index.php?l=fr&m=en-pratique&r=devenir-benevole>). Zij werken aan taken zoals het indexeren van historische documenten (zoals notariële registers of oude burgerlijke documenten), het herbergen en labelen van archiefbestanden, het assisteren van archivariissen bij het voorbereiden van documenten voor onderzoekers, het helpen bij

bibliotheekwerkzaamheden en zelfs het bijdragen aan tentoonstellingen en digitaliseringsprojecten.

Volgens [de statistieken](#) van Eurostat over [migratie en migrantenpopulaties](#) woonden er op 1 januari 2023 ongeveer 606 600 onderdanen van derde landen (TCN's), wat neerkomt op 5,2 % van de bevolking, en nog eens 981 700 EU-burgers (8,4 %) in België. Er zijn weinig gegevens beschikbaar over het aantal biculturele vrijwilligers of vrijwilligers met een migratie- of diasporabackground in België. De inclusieve wettelijke houding en actieve projecten van België wijzen echter op een engagement om migranten te betrekken. Door de wijziging in 2014 werd vrijwilligerswerk opengesteld voor "elke vreemdeling met een verblijfsvergunning", waardoor veel nieuwkomers vanaf de eerste fase van hun integratie als vrijwilliger aan de slag konden gaan.

De Hoge Raad voor Vrijwilligers en de regionale integratiecentra moedigen verenigingen aan om hun deuren open te stellen voor vrijwilligers van buitenlandse afkomst. Enkele voorbeelden van het betrekken van migranten als vrijwilligers zijn: in mei 2023 startte de Belgische regering, in samenwerking met het Platform voor Burgerservice, een programma waarmee jonge asielzoekers tussen 18 en 25 jaar zes maanden vrijwilligerswerk kunnen doen bij een van de 800 lidorganisaties van het Platform voor Burgerservice. In 2022 namen meer dan 600 jongeren deel aan dit initiatief ([een artikel](#)).

Het Plateforme francophone du Volontariat (PFV) heeft een "toolkit voor vrijwilligerswerk door nieuwkomers en asielzoekers" opgesteld met praktische richtlijnen voor zowel vrijwilligers als organisaties ([Pour un volontariat ouvert aux nouveaux arrivants](#)). Ze beheren ook het netwerk "Volonterre d'Asile", waar ze beste praktijken uitwisselen over het betrekken van vluchtelingen bij vrijwilligerswerk en een reeks verhalen produceren als onderdeel van onze campagne van 2020 "[Nieuwkomers vandaag, vrijwilligers morgen? Samen op avontuur!](#)"

Een opmerkelijk programma dat inspeelt op het potentieel van biculturele vrijwilligers is DUO for a JOB, een Belgische ngo die jonge werkzoekenden van allochtone afkomst koppelt aan oudere, ervaren professionals als mentoren

(die als vrijwilligers fungeren) <https://www.unhcr.org/be/que-pouvez-vous-faire/portez-vous-volontaire>

Een ander voorbeeld is SINGA Belgium, dat vrijwilligersnetwerken opzet om lokale bewoners en nieuwkomers met elkaar in contact te brengen voor sociale activiteiten. Volgens het rapport van 2023 hebben 305 vrijwilligers meegewerkt bij het organiseren en faciliteren van activiteiten (waarvan 36 nieuwkomers!) of bij het ondersteunen van de integratie van nieuwkomers. [Rapport 2023, https://en.singa-belgium.org/](https://en.singa-belgium.org/)

Het Red Star Line Museum heeft baanbrekend werk verricht met vrijwilligersprogramma's waarbij migranten als gidsen en gastheren worden ingezet, wat een win-winsituatie oplevert voor zowel de integratie als de bezoekerservaring. Het Red Star Line Museum richt zich bijvoorbeeld op taalvrijwilligers: <https://redstarline.be/nl/pagina/taalvrijwilligers>

Vrijwilligerswerk in musea omvat een breed scala aan taken en activiteiten die de missie van de instelling ondersteunen. Het idee is dat vrijwilligers het werk van professionele medewerkers aanvullen en versterken, vaak door tijd te besteden aan taken die de bezoekerservaring of het beheer van de collecties verbeteren. Veelvoorkomende rollen en taken zijn onder meer:

Veel museumvrijwilligers fungeren als docent of gids, leiden rondleidingen of geven informatie aan bezoekers in tentoonstellingszalen. Vrijwilligers krijgen meestal een training om deze interpretatieve taken uit te voeren. In sommige gevallen bemannen ze de welkomstbalie of receptie, scannen ze tickets of wijzen ze bezoekers de weg. Vrijwilligers helpen vaak bij het organiseren van evenementen, workshops of speciale museumdagen. Dit kan taken omvatten zoals het inrichten van zalen, het registreren van deelnemers of zelfs het demonstreren van ambachten en activiteiten (vooral als de vrijwilliger over specifieke expertise beschikt). Sommige vrijwilligers werken achter de schermen met curatoriale of archieftaak. Ze kunnen helpen bij het catalogiseren van nieuwe aanwinsten, het labelen en sorteren van collectiestukken of het invoeren van gegevens in databases. Een voorbeeld hiervan is het Koninklijk Instituut voor Natuurwetenschappen (<https://www.naturalsciences.be/fr/decouvrir-participer/sciences-participatives>).

De vrijwilligers van het Rijksarchief voeren bijvoorbeeld taken uit zoals het indexeren van archiefstukken, het herbergen van documenten in beschermende mappen, het assisteren van archivarissen bij het voorbereiden van tentoonstellingen en zelfs het helpen invoeren van gegevens voor genealogische databases ([Devenir bénévole - Archives de l'État en Belgique](#)) ([Devenir bénévole - Archives de l'État en Belgique](#)). Dit zijn vakkundige taken die de toegang tot historische documenten voor onderzoekers aanzienlijk verbeteren. In de archeologie kunnen vrijwilligers zich aansluiten bij opgravingsteams tijdens opgravingen. Onder professionele begeleiding helpen ze bij het opgraven, schoonmaken van artefacten, zeven van grond of het documenteren van vondsten. België heeft organisaties zoals Archéolo-J die archeologische vrijwilligerskampen voor jongeren coördineren, wat een gestructureerde manier is voor vrijwilligers om deel te nemen aan opgravingen ([2024 - Fouilles archéologiques ouvertes aux étudiants](#)).

We kunnen verschillende categorieën vrijwilligers onderscheiden op basis van hun rol, motivatie of affiliatie. Hier volgen enkele veelvoorkomende categorieën, met voorbeelden: Vrienden van het museum: doorgaans een non-profitorganisatie van supporters, leden en donateurs die fondsen werven en vrijwilligers leveren. De Vrienden van de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België is bijvoorbeeld een vereniging van meer dan 3000 kunstliefhebbers die de nationale kunstmusea in Brussel ondersteunt ([Word vriend – Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België](#)).

Vriendenverenigingen bestaan vaak uit beschermheren en donateurs (mensen die geld of kunst aan het museum schenken) en actieve vrijwilligers. Vrienden van Musée L werd in 1985 opgericht door een professor samen met andere "*oprichters, donateurs en vrijwilligers van het museum*" en heeft in de loop der jaren een enthousiast netwerk van supporters opgebouwd. Vandaag de dag telt die vereniging meer dan 1000 leden en ongeveer 30 vaste vrijwilligers die actief bijdragen aan de activiteiten van het museum ([Les Amis du Musée L | Musée L](#)).

Vrijwillige gidsen en docenten: Deze categorie verwijst naar personen die zich voornamelijk vrijwillig inzetten om het publiek te informeren en rond te leiden. Grotere musea hebben vaak een groep vrijwillige docenten die een opleiding in kunstgeschiedenis of wetenschapscommunicatie volgen om rondleidingen te geven. Kleinere musea vertrouwen misschien gewoon op deskundige lokale

bewoners om bezoekers in het weekend rond te leiden. Vrijwilligers voor collecties en onderzoek: Deze vrijwilligers, ook wel "*non-profitonderzoekers*" of "*wetenschappelijke vrijwilligers*" genoemd, dragen met hun expertise bij aan het onderzoek of het curatorwerk van het museum. Het kunnen amateurarcheologen, hobbyhistorici of ambitieuze studenten zijn. In België is een goed voorbeeld hiervan de groep vrijwilligers bij het Rijksarchief: velen zijn enthousiaste genealogen of lokale historici die zich vrijwillig inzetten om archiefmateriaal te sorteren en te interpreteren ([Devenir bénévole - Archives de l'État en Belgique](#)). Deze vrijwilligers werken min of meer als onbetaalde onderzoeksassistenten of catalogiseerders.

Deze categorie is belangrijker geworden door de drang naar meer inclusiviteit in musea. Het gaat om vrijwilligers die het museum voorzien van gespecialiseerde culturele kennis of connecties met de gemeenschap. Voor etnografische en historische musea kan het gaan om leden van diaspora- of inheemse gemeenschappen die optreden als adviseurs, verhalenvertellers of demonstrateurs van culturele praktijken. In het geval van België heeft het Afrika Museum in het kader van zijn dekolonisatie-strategie projecten in opdracht gegeven aan Afrikaanse kunstenaars en activisten uit de diaspora. Terwijl de kunstenaars voor hun kunst worden betaald, werken activisten die meewerken aan workshops of feedback geven vaak op vrijwillige basis of als adviseur.

Een beschermheer van een museum kan ook vrijwilligerswerk doen in het bestuur of bij het plannen van evenementen. In vriendenverenigingen zijn grote donateurs vaak erevrijwilligers die helpen bij het leiden van de vereniging. Het voorbeeld van de Vrienden van Musée L laat zien dat oprichters en *donateurs* deel uitmaken van de vrijwilligersgroep ([Les Amis du Musée L | Musée L](#)). Deze categorie onderstreept dat bijdragen aan een museum veelzijdig kunnen zijn: iemand kan beginnen als vrijwilliger en later geld doneren, of vice versa.

Dit zijn vrijwilligers die niet continu betrokken zijn, maar inspringen voor specifieke projecten of kortetermijnbehoeften. Veel musea hebben vrijwilligersmogelijkheden, bijvoorbeeld voor een digitaliseringsproject in de zomer, een tentoonstellingsinstallatieperiode of een jaarlijks festival. Universiteitsstudenten kunnen tijdens hun vakantie vrijwilligerswerk doen bij een archeologische opgraving of helpen bij het organiseren van een cultureel

evenement. Dergelijke vrijwilligers passen niet in de structuur voor het hele jaar, maar zijn cruciaal tijdens piekperiodes. Belgische musea werven bijvoorbeeld vaak extra helpers voor grote publieke evenementen zoals de Museumnacht Brussel of erfgoeddagen. Zelfs grotere musea kunnen 'vrijwilligersdagen' organiseren, waarbij vrijwilligers van bedrijven een dag lang komen helpen (bijvoorbeeld met het opnieuw schilderen van een galerij of het verplaatsen van collecties). Het SMAK-museum in Gent heeft 20 vrijwilligers die werken aan Late Thursday, een leraren- en kinderkunstdag, de Art Matinee op zondag, Museum Night, ... en de lijst gaat maar door (<https://smak.be/en/news/de-vrijwilligers-van-s-m-a-k>).

Al deze categorieën tonen de diverse manieren waarop mensen zich inzetten als museumvrijwilliger – van vaste wekelijkse gidsen tot eenmalige evenementenhulp, van lokale tieners tot internationale wetenschappers. Musea coördineren deze rollen doorgaans via een vrijwilligersmanager of via het bestuur van de vriendenvereniging.

In België is dit evenwicht zelfs bij wet vastgelegd. *"Een vrijwilliger mag niet dezelfde activiteit uitoefenen als werknemer en als vrijwilliger voor dezelfde werkgever ... er moet een duidelijk onderscheid worden gemaakt tussen de activiteit die [iemand] als betaald personeel uitoefent en de activiteit die [iemand] als vrijwilliger uitoefent."* ([Nationaal rapport BE.doc](#)). Dit betekent bijvoorbeeld dat als een museum professionele gidsen of tolken in dienst heeft, het geen vrijwilligers mag inzetten om precies hetzelfde werk te doen in dezelfde context, zeker niet met als gevolg dat de betaalde werknemers worden vervangen of ondermijnd.

In de praktijk wordt compatibiliteit bereikt door rolverdeling en samenwerking. Professionele museumgidsen zijn meestal gecertificeerd of hebben een gespecialiseerde opleiding gevolgd en worden betaald om diepgaande rondleidingen, educatieve programma's en wetenschappelijke interpretaties te geven. Vrijwilligers kunnen ook rondleidingen geven, maar meestal in een beperktere hoedanigheid (misschien alleen algemene rondleidingen langs de hoogtepunten of rondleidingen in het weekend onder leiding van vrijwilligers) of op gebieden waar het museumpersoneel geen dekking biedt. Veel musea reserveren bepaalde soorten rondleidingen voor professionals. Zo worden rondleidingen voor schoolgroepen altijd geleid door museummedewerkers,

terwijl er op zondag een gratis rondleiding door vrijwilligers voor individuele bezoekers wordt aangeboden. Vrijwilligers nemen vaak de lichtere of aanvullende taken op zich: bezoekers begroeten en wegwijs maken, basisvragen in galerijen beantwoorden of niet-kritische rondleidingen geven. Zo verbeteren ze de bezoekerservaring zonder werk weg te nemen van betaalde gidsen.

Musea koppelen vrijwilligers ook vaak aan professionals. Een vrijwilliger kan als assistent fungeren bij een rondleiding onder leiding van een professional, door te helpen de groep bij elkaar te houden of materiaal uit te delen. Vanuit het perspectief van de professionele gidsen kan het inzetten van vrijwilligers zelfs een zegen zijn, zolang hun baan veilig is en vrijwilligers goed worden opgeleid en begeleid. Het stelt professionals in staat om eenvoudigere taken te delegeren en zich te concentreren op werk dat meer vaardigheden vereist. Voor tolken (zoals degenen die vertalingen of gebarentaaltolkdiensten verzorgen in musea) geldt een soortgelijke logica: vrijwilligers kunnen op informele wijze helpen bij het tolken (een meertalige vrijwilliger kan bijvoorbeeld spontaan een toerist helpen), maar officiële vertaal- of tolkdiensten blijven voorbehouden aan professionals om de kwaliteit te waarborgen.

Kortom, vrijwilligerswerk in musea is zo opgezet dat het verenigbaar is met betaalde professionele functies door middel van wettelijke waarborgen en een doordachte functie-indeling. De Belgische wettelijke vereiste om een onderscheid te maken, vormt een sterke basis. Musea houden zich hieraan door ervoor te zorgen dat geen enkele functieomschrijving voor vrijwilligers een kopie is van een betaalde functie. In plaats daarvan werken vrijwilligers en professionals zij aan zij, waarbij vrijwilligers het bereik van het museum vergroten en professionals de kernkwaliteit garanderen.

De afgelopen jaren heeft België geworsteld met de vraag hoe de verhalen die in zijn musea en erfgoedinstellingen worden gepresenteerd, met name die over de koloniale geschiedenis, kunnen worden "gedekoloniseerd". Dit komt in het kielzog van een bredere afrekening met de erfenis van het Belgische kolonialisme in Congo, Rwanda en Burundi. Er zijn verschillende initiatieven en projecten ontstaan om meer kritische, inclusieve verhalen te introduceren die

het onrecht uit het verleden erkennen en de stemmen van gekoloniseerde volkeren en hun nakomelingen laten horen.

De meest prominente inspanningen concentreerden zich rond het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika (KMMA) in Tervuren. Er werd een groot renovatieproject (2013-2018) uitgevoerd met als expliciet doel het koloniale verhaal te herzien. Het museum heropende in december 2018 met vernieuwde tentoonstellingen die bedoeld waren om de eigen geschiedenis onder ogen te zien. Het bestuur van het Afrika Museum legde sterk de nadruk op inclusiviteit en diversiteit als pijlers van dekolonisatie en haalde externe stemmen binnen om de inhoud te hervormen.

Een ander initiatief van het KMMA was het inhuren van hedendaagse kunst en input van Afrikaanse kunstenaars en activisten als onderdeel van de nieuwe tentoonstellingen. Het idee was om artefacten en beelden uit het koloniale tijdperk naast moderne werken te plaatsen die deze bekritisieren of in een nieuwe context plaatsen. Het bestuur van het museum verklaarde expliciet dat het "projecten van Afrikaanse kunstenaars en activisten uit de diaspora inhuurt als dekoloniale strategie" ([een artikel](#)).

In 2023, ter gelegenheid van zijn 125-jarig bestaan, lanceerde het Afrikamuseum een speciaal programma met de titel "125/5", met als centraal thema dekolonisatie. Dit omvatte een verscheidenheid aan publieke activiteiten, zoals workshops, voorstellingen en rondleidingen die expliciet over kolonialisme gingen. Opvallend was dat het museum samenwerkte met externe groepen: zo werd er bijvoorbeeld een workshop over de dekolonisatie van het museum georganiseerd door BAMKO, een in Brussel gevestigd Afro-feministisch collectief dat zich inzet tegen racisme. Er waren ook workshops over de impact van kolonisatie, georganiseerd door Kuumba (het Vlaams-Afrikaanse cultuurhuis in Brussel ([An Article](#))).

Het Museum aan de Stroom (MAS) in Antwerpen creëerde een tentoonstelling die specifiek over zijn koloniale collectie ging en betrok daarbij actief de Congolese diaspora in Antwerpen. De tentoonstelling toonde 100 Congolese voorwerpen en onderzocht hoe ze waren verzameld, wat ze betekenden voor Congolese gemeenschappen en de erfenis van hun verwerving ([een artikel](#)).

Het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen (KMSKA), dat onlangs in 2022 heropend werd, heeft onderzoek gedaan naar zijn eigen banden met het koloniale tijdperk. In de aanloop naar de heropening heeft het KMSKA zijn koloniale geschiedenis onder de loep genomen en onderzocht hoe koloniaal geld of koloniale activiteiten mogelijk hebben bijgedragen aan zijn collecties en gebouw ([Review of the KMSKA's colonial history](#)). In een gepubliceerd rapport worden nu openlijk onderwerpen behandeld als koloniale financiering van kunstaanwinsten en de context van het museum in het 19e-eeuwse imperiale België. Het museum onderzocht bijvoorbeeld de Wereldtentoonstelling van 1894 in Antwerpen, waar op het plein een menselijke dierentuin met Congolezen te zien was, en de betrokkenheid van museumfunctionarissen bij dat evenement. Door deze "onverheffende" aspecten van zijn verleden te erkennen en de bevindingen samen met "ambities voor de toekomst" samen te vatten, heeft het KMSKA een dekoloniaal bewustzijn geïntegreerd in zijn institutionele verhaal en beleid.

Het dekoloniseren van museumverhalen is een voortdurend, iteratief project. Sommige critici stellen dat instellingen als het AfricaMuseum ondanks renovaties nog een lange weg te gaan hebben, wat wijst op inconsistentie. Deze kritiek suggereert dat echte dekolonisatie diepgaande veranderingen in mentaliteit en structuur vereist, en niet alleen cosmetische aanpassingen. "Het artikel problematiseert het idee van inclusiviteit en diversiteit als twee belangrijke elementen van dekolonisatie waarop het bestuur van het AfricaMuseum aandringt. Het baseert zich daarbij op het werk van wetenschappers als AnaLouise Keating (2012), Karen Barad (2014) en Denise Ferreira da Silva (2016)."

Vrijwilligerswerk is het afgelopen decennium een waardevol onderdeel geworden van de Belgische museumcultuur. Veel musea in België hebben hun eigen vrijwilligerskringen opgericht of werken samen met verenigingen van "vrienden van het museum". Deze vriendenverenigingen worden vaak zelf door vrijwilligers gerund en bieden enthousiastelingen een gestructureerde manier om een bijdrage te leveren.

Hier volgen enkele voorbeelden:

- Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België (Brussel) – De Vrienden van de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten ondersteunen het museum met een groot vrijwilligerskorps. Ongeveer 100 vrijwilligers helpen bij de ontvangst en informatievoorziening aan bezoekers en helpen verschillende museumafdelingen met projecten ([Word vriend – Musées royaux des Beaux-Arts de Belgique](#)).
- Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis (Brussel) – Deze federale museumgroep (waaronder het Jubelparkmuseum en andere musea) heeft actief vrijwilligers geworven voor publieksgerichte functies. Zo werden in 2022 vrijwilligers opgeroepen om in het weekend bezoekers te verwelkomen in de musea (waaronder het Muziekinstrumentenmuseum), met voordelen zoals gratis toegang tot tentoonstellingen <https://art-histoire.be/les-mrah-recrutent-des-volontaires>
- Koninklijk Museum voor Midden-Afrika (Tervuren) – heeft een doorlopend vrijwilligersprogramma om de dagelijkse activiteiten te ondersteunen. Het nodigt regelmatig gemotiveerde vrijwilligers uit (via een open oproep op zijn website) om te helpen bij taken en zich bij het team aan te sluiten, vooral als ze graag met het publiek omgaan https://www.africamuseum.be/fr/get_involved/volunteers
- Het Instituut Oorlogsgeschiedenis, dat toezicht houdt op het Koninklijk Legermuseum en andere sites (Brussel), profiteert van toegewijde vrijwilligers bij zijn activiteiten. Een opvallend voorbeeld is de aangesloten vereniging Belgisch Tankmuseum: deze telt ongeveer 60 vaste vrijwilligers die helpen bij het onderhoud en de restauratie van historische tanks en gepantserde voertuigen in de nationale collectie ([Belgisch Tankmuseum | Belgium Battlefield of Europe](#)).
- Red Star Line Museum (Antwerpen). Alle vrijwilligers zijn Nederlandstalige cursisten van het museum die de taal oefenen terwijl ze als gastheer of -vrouw optreden voor bezoekers ([Taalvrijwilligers | Red Star Line Museum](#)). Het programma is voor beide partijen voordelig: vrijwilligers verbeteren hun Nederlands in een zinvolle context en het museum versterkt zijn

band met de diverse gemeenschappen van de stad. Het museum heeft mensen uit Syrië, Marokko, Polen en daarbuiten opgenomen, wat de diversiteit van Antwerpen weerspiegelt.

- Het Museum voor Schone Kunsten Gent (MSK) heeft vrijwilligers ingezet voor tentoonstellingsondersteuning en publieksbereik (<https://www.mskgent.be/community>).
- S.M.A.K. (Museum voor Hedendaagse Kunst Gent) werkt samen met vluchtelingengemeenschappen via partnerschappen met organisaties als Globe Aroma en Vluchtelingenwerk Vlaanderen, en organiseert evenementen en projecten waarbij vluchtelingen worden betrokken bij de activiteiten van het museum. <https://smak.be/en/activities/projecten-met-vluchtelingen>
- Eerste Wereldoorlogsmuseum (Ieper) – vertrouwt op de inzet van vrijwilligers voor zijn educatieve missie. Een enthousiaste groep educatieve vrijwilligers ondersteunt het museum personeel en helpt bij het interpreteren van de complexe geschiedenis van de Eerste Wereldoorlog voor schoolgroepen en het publiek (<https://www.inlandersfields.be/en/bezoek-e/school-e/> Deze vrijwilligers, gecoördineerd door het leerteam van het museum, begeleiden bezoekers door de tentoonstellingen en helpen zelfs bij onderzoek naar de persoonlijke verhalen van soldaten (https://youth.europa.eu/solidarity/opportunity/37067_no).

Veel andere regionale musea hebben vrijwilligers of groepen 'Vrienden van het museum', bijvoorbeeld het KMSKA (Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen) of het Musée royal de Mariemont (Henegouwen) en verschillende lokale erfgoedmusea hebben supporters die hun tijd doneren.

Frankrijk

Tussen 2010 en 2016 is het percentage mensen dat vrijwilligerswerk doet bij verenigingen gestegen. In 2010 was 22,6 % van de Fransen vrijwilliger, tegenover een kwart in 2016. Sindsdien is dit percentage gedaald en bedroeg het in 2022 20,1 %.

Er bestaat geen algemeen wettelijk kader voor vrijwilligerswerk. Enerzijds geven verschillende bepalingen, verspreid over verschillende wetten, bepaalde rechten aan bénévoles met betrekking tot hun activiteit of status (bijvoorbeeld werklozen, gepensioneerden). Anderzijds zijn er een aantal wetten die de verschillende vormen van volontariat regelen (bijvoorbeeld volontariat in verenigingen, voor sociale cohesie en solidariteit, enz. De juridische status van vrijwilligerswerk is uiterst complex en wordt momenteel hervormd. De bénévole heeft geen juridische status en is volledig vrij om winstgevende en non-profitverbintenissen te combineren, in tegenstelling tot de volontaire, die een juridische status heeft en een exclusief contract met de structuur die hem vergoedt. Het is belangrijk op te merken dat dit ontbreken van een wettelijk kader over het algemeen wordt gesteund door de verenigingssector, aangezien het de aard van bénévolat weerspiegelt, die gebaseerd is op de vrije inzet van een individu. De nieuwe wet die op 15 april 2024 is aangenomen, heeft drie nieuwe mogelijkheden voor vrijwilligerswerk door werknemers in het Franse arbeidsrecht gecreëerd: Werknemers kunnen tot zes dagen per jaar verlof aanvragen om te werken voor de Ombudsman van de Franse regering ("Défenseur des Droits"). Werknemers kunnen al dergelijk verlof aanvragen om bepaalde liefdadigheidsinstellingen en non-profitorganisaties te ondersteunen. Werknemers kunnen een bepaald aantal ongebruikte rustdagen doneren aan bepaalde liefdadigheidsinstellingen en non-profitorganisaties. Een bedrijf kan een werknemer voor maximaal 3 jaar detacheren naar een nieuw of klein tot middelgroot bedrijf om hun personeel te helpen opleiden of om aan een gemeenschappelijk project te werken.

Wat het volume van vrijwilligerswerk betreft, geeft de MATISSE-enquête de volgende uitsplitsing: 29 % sport, 16 % cultuur (inclusief musea), 13 % sociale en gezondheidssector, 12 % vrijetijds- en sociale clubs, 10 % belangenorganisaties, 10 % humanitaire actie, 4 % economische belangen, 4 % onderwijs en opleiding, en 1 % overige.

Het profiel van vrijwilligers is vergelijkbaar met dat van voorgaande jaren. Vrijwilligers zijn nog steeds voornamelijk vrouwen. Meer dan de helft (61%) is tussen de 18 en 30 jaar oud; de meesten zijn tussen de 26 en 30 jaar oud (43%). Bijna allemaal (89%) hebben ze de Franse nationaliteit. Interessant is dat deze cijfers vrijwel niets zeggen over de culturele achtergrond van de

vrijwilligers. Daardoor is het moeilijk te bepalen of ze bicultureel zijn of niet. Bijna 8 op de 10 hebben een masterdiploma of hoger (79%).

Gratis toegang is een belangrijke factor bij de keuze van vrijwilligers voor een museumbezoek. Hoewel enkele lokale afdelingen een klein budget hebben voor culturele uitstapjes, heeft de meerderheid geen budget voor wat vaak slechts een aanvulling is op een andere activiteit en kiest men alleen voor musea die gratis bezocht kunnen worden. Het bieden van een zo breed mogelijk scala aan voordelen (gratis toegang, het recht om namens vrijwilligers te spreken, of zelfs gratis rondleidingen en workshops) aan liefdadigheidsgroepen moet daarom een prioriteit zijn voor musea.

Naast het gratis aanbieden van deze activiteiten, zou een manier om de ontwikkeling van dergelijke activiteiten te stimuleren zijn om de communicatie met liefdadigheidsinstellingen te verbeteren. De meest toegewijde vrijwilligers zijn vaak gepassioneerd en deskundig, of zelfs professionals in de culturele sector, en zijn bekend met het Parijse museumnetwerk en de mogelijkheden die beschikbaar zijn voor liefdadigheidswerkers. Dit geldt echter lang niet voor alle vrijwilligers, van wie sommigen niet op de hoogte zijn van het bestaan van de overeenkomst met Paris Musées of de mogelijkheid van gratis toegang. Door contact te leggen met vrijwilligers in het veld in de verschillende lokale eenheden, in plaats van prioriteit te geven aan contacten in de centrale structuur, zou het dus mogelijk zijn om meer bezoeken te organiseren en andere vrijwilligers aan te moedigen om museumuitstapjes te plannen.

In 2005 bedroeg de tijd die vrijwilligers aan bénévolat besteedden 935.000 FTE.²⁰ Het totale aantal vrijwilligersuren per jaar bedroeg 1.538.596.000 uur. De tijd die bénévolé aan vrijwilligerswerk besteedt, is tussen 1999 en 2005 met 5 % gestegen (d.w.z. 1 % per jaar). ²¹ Er bestaan belangrijke verschillen tussen verschillende soorten verenigingen, afhankelijk van het feit of ze uitsluitend op vrijwilligers vertrouwen of ook betaald personeel in dienst hebben (dit is het geval bij 15,6 % van de verenigingen). De tijd die aan vrijwilligerswerk wordt besteed, neemt alleen toe in verenigingen die uitsluitend op vrijwilligers vertrouwen. Deze trend suggereert dat de toenemende "professionalisering" van verenigingen plaatsvindt in verenigingen die al personeel in dienst hebben. Dit kan te maken hebben met de toenemende behoefte aan specifieke vaardigheden en competenties. Dit

suggereert ook een trend naar een selectievere houding van bénévoles, wat wordt bevestigd door observaties in het veld, die keuzes maken op basis van de aantrekkelijkheid van de vereniging, de kwaliteit van de geboden ondersteuning, enz.

Om het museum te dekoloniseren, moeten niet alleen de collecties worden herzien, maar ook de machtsstructuren, de verhalen en het eigenlijke doel van musea in de 21e eeuw (Paul, 2024). Wanneer we ons richten op twee van de nieuwe musea in grootstedelijk Frankrijk, het MQB en het CNHI, en twee nieuwe musea in voormalige koloniën (die nu beide behoren tot de Franse Départements d'Outre-Mer–Territoires d'Outre-Mer [DOM-TOM; Overzeese departementen en gebieden van Frankrijk]), het Centre Culturel Tjibaou in het overzeese gebied Nieuw-Caledonië en het Maison des Civilisations et de l'Unité Réunionnaise (MCUR) in het Franse overzeese departement Réunion. Drie van de musea in deze groep zijn uitsluitend gewijd aan niet-Europese cultuur, waaronder het MQB, dat veel van de buit van de Franse imperiale expansie herbergt. Wat ze allemaal gemeen hebben, is dat ze zich richten op niet-Europese volkeren en culturen. Uiteraard omvat het CNHI ook Europese immigranten in Frankrijk, maar toch ligt de nadruk in dit museum op immigratie naar Frankrijk vanuit landen buiten Europa, en meer in het bijzonder vanuit de voormalige koloniën van Frankrijk, de bron van het grootste deel van de naoorlogse immigratie in Frankrijk. Zoals Nancy Green, historicus aan de École des Hautes Études en Sciences Sociales in Parijs, die betrokken was bij de planning van het CNHI, opmerkt: "Koloniale en postkoloniale immigratie domineren de conceptualisering van immigratie, in die mate dat eerdere immigraties bijna onzichtbaar worden." Hoewel men zou kunnen aanvoeren dat oudere musea en collecties in Parijs – zoals het Musée Guimet, dat gewijd is aan de kunst van Zuid-Azië, Zuidoost-Azië en Oost-Azië; de islamitische collecties in het Louvre; het relatief nieuwe Institut du Monde Arabe of het Musée d'Ennery, dat decoratieve kunst uit het Verre Oosten bevat – ook aandacht besteden aan niet-Europese kunst en cultuur, worden deze collecties gepresenteerd als "hoge kunst" die is voortgebracht door de "grote beschavingen" van de wereld.

Duitsland

Sinds 1999 worden er regelmatig statistische gegevens over vrijwilligerswerk verzameld in opdracht van het Duitse federale ministerie voor Gezinszaken, Senioren, Vrouwen en Jeugd en gepubliceerd in de Duitse vrijwilligersenquête (Deutscher Freiwilligensurvey). Volgens het rapport van 2019 is 39,7% van de bevolking – ongeveer 28,8 miljoen mensen – betrokken bij vrijwilligersactiviteiten in het hele land.

Duitsland heeft geen enkele wet die vrijwilligerswerk reguleert. Er zijn echter meerdere wetten en voorschriften die direct of indirect van invloed zijn op vrijwilligerswerk. Zo biedt de wet op de sociale bescherming van vrijwilligers (Sozialgesetzbuch VII) verzekeringsdekking voor bepaalde soorten vrijwilligersactiviteiten. Daarnaast bieden de Duitse belastingwetten stimulansen, zoals belastingaftrek voor non-profitorganisaties en vrijwilligers. Specifieke voorschriften kunnen variëren afhankelijk van de deelstaat en het soort vrijwilligersactiviteit.

Uit de Duitse vrijwilligersenquête van 2019 blijkt dat ongeveer 9 % van de Duitse vrijwilligers actief is in de culturele sector, waaronder musea, archeologische vindplaatsen, monumenten en andere culturele instellingen. Dit komt neer op ongeveer 2,6 miljoen mensen die vrijwilligerswerk doen op cultureel gebied.

Vrijwilligerswerk speelt een belangrijke rol in culturele instellingen zoals musea in Duitsland en draagt bij aan de betrokkenheid van bezoekers, educatie en curatie. Zoals blijkt uit de Duitse vrijwilligersenquête van 2019, vormen cultuur en muziek het op één na grootste gebied van vrijwilligerswerk in Duitsland. Maatschappelijke betrokkenheid in de culturele sector wordt gezien als onderdeel van een uitgebreide reorganisatie van het culturele landschap, waarbij overheidsdiensten worden aangevuld met sociale activiteiten, institutionele structuren gedeeltelijk worden aangepast en de identificatie van burgers met culturele instellingen in het algemeen wordt versterkt. Veel culturele instellingen en culturele voorzieningen kunnen alleen blijven bestaan of mogelijk worden gemaakt dankzij uitgebreide vrijwilligersactiviteiten (Bernd Wagner, Ulrike Blumenreich, 2004). Vrijwilligerswerk in de culturele sector is

divers en varieert van bestuurs- en commissiewerk tot door vrijwilligers gerunde musea en bibliotheken, culturele verenigingen en amateurtoneel.

De culturele en muzieksector (8,6 %) is na de sport- en bewegingssector (13,5 %) het op één na grootste gebied van engagement (Julia Simonson, 2021). Een landelijke enquête die in 2020 werd gehouden onder 1.076 deelnemers op het online engagementplatform vostel.de onderzocht de voorkeursgebieden voor vrijwilligerswerk van de "Vrijwilligersgeneratie 2.0". Van degenen die nog geen vrijwilligerswerk hadden gedaan, gaf 14,6% aan interesse te hebben in activiteiten op het gebied van kunst, cultuur en muziek. Dit is een stijging ten opzichte van de 11% van de deelnemers die al actief waren op dit gebied. Voor zijn enquête definieert vostel.de "Vrijwilligersgeneratie 2.0" als personen tussen 18 en 33 jaar, van wie 69% in grote steden woont. Onder hen is 75% vrouw, 23% man en 2% identificeert zich als divers.

De Duitse vrijwilligersenquête identificeert de belangrijkste motivaties voor vrijwilligerswerk als:

- Plezier in de activiteit,
- Sociale interacties,
- De samenleving vormgeven,
- Uitwisseling tussen generaties, en
- Het verwerven van nieuwe vaardigheden (vooral relevant voor jongere vrijwilligers).

In Duitsland kunnen museumvrijwilligers bestaan uit leden van vriendenverenigingen van musea, onafhankelijke onderzoekers die zonder financiële vergoeding bijdragen, vrijwillige gidsen, educatoren, conservatoren en andere personen die hun tijd en vaardigheden zonder vergoeding inzetten om museumactiviteiten te ondersteunen.

Uit de Duitse vrijwilligersenquête van 2019 blijkt dat personen met een migratieachtergrond ongeveer 12% van de vrijwilligers in Duitsland uitmaken. Hoewel dit percentage lager is dan dat van vrijwilligers zonder migratieachtergrond, is de deelname van deze bevolkingsgroep de afgelopen jaren toegenomen.

In 2014 constateerde het Instituut voor Museumonderzoek dat 49% (n = 3.129) van de ondervraagde musea een beroep doet op vrijwilligers, die taken op zich nemen op alle gebieden van het museumwerk. Verschillende museumgebonden overkoepelende organisaties bieden praktische richtlijnen voor vrijwilligerswerk. (Statistische Gesamterhebung an den Museen der Bundesrepublik Deutschland, 2014). In dit verband publiceerde de Duitse Museumvereniging (Deutscher Museumsbund) in 2008 het rapport "Civic Engagement in Museums" (Burgerparticipatie in musea), waarin staat:

"Vrijwilligers zijn een belangrijke bron van tijd, talent en energie. Ze helpen een non-profitorganisatie haar missie te vervullen. Ze vullen het werk van fulltime medewerkers aan, breiden hun capaciteiten uit en brengen nieuwe perspectieven en energie met zich mee."

In de huidige Duitse sociale context hebben culturele instellingen te maken met toenemende concurrentie om vrijwilligers, waardoor werving en behoud een grotere uitdaging vormen. De afgelopen jaren is er tijdens conferenties steeds meer aandacht besteed aan vrijwilligerswerk in musea. Voorbeelden hiervan zijn:

- Hessische Museumsvereniging (2019): "SOS Museum – Help, er worden vrijwilligers gezocht!"
- Baden-Württemberg Museums Association (2019): "Samenwerkingen met vrijwilligers en supporters"
- Museumsvereniging van Nedersaksen en Bremen (2020): "Wat voor soort betrokkenheid hebben musea nodig: vrijwilligerswerk, vrijwilligers, tijddonoren?"
- Thüringer Museumsverband (2020): "Vrijwilligerswerk in musea: kansen en perspectieven van vrijwilligerswerk in het museum", dat aan bod kwam in een eendaagse training.

In Duitsland kunnen museummedewerkers die als vrijwilligers kunnen worden beschouwd, onder meer bestaan uit leden van vriendenverenigingen van musea, onafhankelijke onderzoekers die zonder financiële vergoeding bijdragen, vrijwillige gidsen, educatoren, conservatoren en andere personen die hun tijd en expertise zonder vergoeding ter beschikking stellen om museumactiviteiten te ondersteunen.

Vrijwilligers ondersteunen Duitse musea op verschillende manieren, onder meer op het gebied van conservering en restauratie, waar vrijwilligers helpen bij het behoud van artefacten, kunstwerken, historische bouwwerken en archeologische vindplaatsen. Op het gebied van educatie en publieksbereik begeleiden ze bezoekers, geven ze workshops en nemen ze deel aan gemeenschapsprogramma's. Onderzoek en documentatie omvatten het catalogiseren van collecties, het uitvoeren van historisch onderzoek en het bijhouden van archieven. Daarnaast ondersteunen vrijwilligers evenementen en tentoonstellingen door te helpen bij het organiseren en uitvoeren van tijdelijke tentoonstellingen, speciale evenementen en publieke activiteiten, waarmee ze bijdragen aan de dynamische en educatieve rol van musea en culturele instellingen. Vrijwilligers fungeren als culturele bemiddelaars en vergroten de betrokkenheid van het publiek bij tentoonstellingen en collecties.

Vrijwilligerswerk in musea is ook verenigbaar met het werk van professionele gidsen of tolken. Vrijwilligerswerk in musea kan een aanvulling vormen op het werk van professionele gidsen en tolken. Terwijl professionals gespecialiseerde taken uitvoeren en een vergoeding ontvangen voor hun diensten, kunnen vrijwilligers extra ondersteunende diensten verlenen, de bezoekerservaring verrijken en diverse perspectieven bieden. Het is essentieel om de verantwoordelijkheden van zowel vrijwilligers als professionals duidelijk te definiëren om een effectieve samenwerking te garanderen en conflicten te voorkomen.

De afgelopen jaren hebben Duitse musea zich steeds meer beziggehouden met hun koloniale erfenis en hebben ze dekoloniale benaderingen geïntegreerd in hun tentoonstellingen, collecties en strategieën voor publieke betrokkenheid. Duitse musea herbergen talrijke artefacten die tijdens het koloniale tijdperk zijn verworven, waarvan vele geen context hebben met betrekking tot hun oorsprong en de omstandigheden van hun verwerving. Het traditionele eurocentrische museumverhaal sluit vaak de stemmen van gemeenschappen die door kolonialisme zijn getroffen uit of marginaliseert deze. In Duitsland wordt de kritiek op de ontoereikende verwerking van de koloniale geschiedenis en de gevolgen daarvan voornamelijk gevoerd door verschillende maatschappelijke groeperingen (zoals Berlin Postkolonial, diasporagroepen, enz.).

De Deutscher Museumsbund 2021 heeft een gids gepresenteerd die een praktijkgerichte bron vormt voor alle Duitse musea over de omgang met collectiestukken uit koloniale contexten. De gids dient ook als informatiebron voor internationale collega's, politieke besluitvormers en vertegenwoordigers van postkoloniale initiatieven en diasporagemeenschappen.

Museuminitiatieven om dekoloniale verhalen in musea op te nemen, hebben tot doel collecties, met name die welke tijdens koloniale periodes zijn verworven, opnieuw te beoordelen en te interpreteren om zo meer inclusieve perspectieven te bieden. Deze inspanningen omvatten onder meer samenwerking met inheemse gemeenschappen, herziening van tentoonstellingen en teruggave van artefacten aan hun landen van herkomst. De uitvoering en reikwijdte van deze initiatieven variëren echter per instelling.

Instellingen zoals het Brücke Museum, het Duitse Technologiemuseum en het Stadsmuseum van Berlijn hebben belangrijke stappen in deze richting gezet door te reflecteren op hun historische verhalen, transformatieve praktijken te verkennen en de gevolgen van de koloniale geschiedenis in hun collecties aan te pakken (Jörg Rüsewald, Daniela Bystron, Anne Fäser, 2022).

Decoloniale benaderingen hebben tot doel:

- Koloniale geschiedenis en de blijvende impact daarvan erkennen.
- Collecties in een nieuwe context plaatsen vanuit het perspectief van de gemeenschappen waaruit ze afkomstig zijn.
- Deelnemen aan debatten over restitutie en repatriëring.
- De dialoog tussen musea en gemarginaliseerde gemeenschappen bevorderen.

Vrijwilligersprogramma's kunnen dekoloniale initiatieven op de volgende manieren ondersteunen:

Vrijwilligers met een migratieachtergrond betrekken

Musea werven vrijwilligers met verschillende etnische en sociaaleconomische achtergronden, waaronder personen met een migratieachtergrond.

- Door de gemeenschap aangestuurde vrijwilligersprogramma's overbruggen de kloof tussen instellingen en ondervertegenwoordigde groepen.
- Vrijwilligers fungeren als culturele bemiddelaars, interpreteren collecties, integreren verhalen over verzet en koloniale kritiek met als doel een ruimte te creëren voor dialoog en reflectie over dekoloniale kwesties, zoals dit initiatief illustreert:

Ondersteuning van herkomstonderzoek en repatriëringsinspanningen

- Vrijwilligers helpen bij onderzoek om de oorsprong van artefacten te achterhalen. Musea betrekken de kennis en expertise van mensen uit de landen en gemeenschappen waar de collectiestukken vandaan komen bij het herkomstonderzoek; Hierbij worden de kennis en expertise van burgers uit de landen of gemeenschappen van herkomst waar de voorwerpen vandaan komen, beschouwd als belangrijke bronnen, met name met betrekking tot aspecten van de geschiedenis van de voorwerpen voordat ze werden verworven (Prussian Cultural Heritage Foundation (SPK), Basic SPK positions on dealing with its non-European collections and on researching the provenances, Berlijn 2015).
- Bij outreachprogramma's van musea worden vrijwilligers betrokken bij openbare discussies over restitutie.

Opmerkelijke voorbeelden: Dekoloniale verhalen in Duitse musea

Verschillende Duitse musea zijn begonnen met het integreren van dekoloniale benaderingen in hun programma's:

- [Multaka](#): Museum as Meeting Point-project, in 2015 gelanceerd door het Museum voor Islamitische Kunst in Berlijn. Dit programma stelt vluchtelingen aan als museumgidsen, die unieke perspectieven bieden en interculturele uitwisseling bevorderen.
- [Humboldt Forum, Berlijn](#): Focus en kritische reflectie over hun koloniale erfenis. Initiatieven omvatten onder meer het betrekken van vrijwilligers bij discussies over omstreden artefacten en koloniale geschiedenis.

- [MARKK \(Museum am Rothenbaum\)](#), Hamburg: Betrekt de stem van de gemeenschap en vrijwilligers bij zijn dekoloniale tentoonstellingen.
- [Rautenstrauch-Joest-Museum, Keulen](#): Organiseert rondleidingen die kritisch kijken naar het koloniale verleden van Duitsland.
- [GRASSI Museum für Völkerkunde, Leipzig](#): Organiseert het programma "[GRASSI nodigt uit](#)", dat wetenschappers, kunstenaars en curatoren uit de landen van herkomst aanmoedigt om zich te verdiepen in de collecties van het museum.
- [MigrationsGeschichte\(n\) in Berlin](#). Een tentoonstelling in het Museum der Europäischen Kulturen illustreert aan de hand van acht objecten en hun culturele of historische context waarom en hoe zij dit hebben gedaan.
- [TheMuseumsLab](#). Als platform voor samenwerking streeft het project naar het opbouwen van een duurzaam netwerk van professionals die verbonden zijn met musea en culturele instellingen op het Afrikaanse en Europese continent, en naar het bevorderen van gezamenlijke reflectie over een nieuw ethisch kader voor internationale samenwerking voor musea.
- [A Place. Somewhere', Hannover](#). Mensen met een vluchtelingen- en migratieachtergrond uit Nedersaksen leiden de rondleiding door de tentoonstelling 'A Place. Somewhere' en delen hun perspectieven.

Vrijwilligerswerk is een integraal onderdeel van de Duitse samenleving, met miljoenen mensen die hun tijd besteden aan verschillende sectoren, waaronder cultuur en erfgoed. Het wettelijke kader ondersteunt vrijwilligerswerk door middel van sociale bescherming en fiscale prikkels, en musea profiteren enorm van deze bijdragen op het gebied van onderzoek, onderwijs en conservering. Hoewel het aantal biculturele vrijwilligers toeneemt, blijft hun aantal relatief laag. Bovendien weerspiegelen initiatieven die gericht zijn op het dekoloniseren van museumverhalen een toenemend bewustzijn van historische verantwoordelijkheid en inclusiviteit. Uiteindelijk verrijkt vrijwilligerswerk zowel culturele instellingen als de gemeenschappen die zij bedienen, waardoor het een essentiële kracht is in het behoud en de interpretatie van het culturele erfgoed van Duitsland.

Italië

Volgens een in 2013 uitgevoerd en in 2021 gepubliceerd onderzoek (Cappadozzi en Fonovic) naar het profiel van vrijwilligerswerk in Italië, is vrijwillige deelname het meest prominent aanwezig onder personen van 55 tot 64 jaar (15,9%), gevolgd door jongvolwassenen tussen 24 en 31 jaar, waardoor deze leeftijdsgroepen de meest actieve groepen binnen de vrijwilligerssector zijn.

Wat betreft geslacht vertonen mannen een iets hogere participatiegraad (13,3%) dan vrouwen (11,9%), met name bij vrijwilligerswerk dat via organisaties verloopt. Wat betreft het soort vrijwilligerswerk neemt meer dan de helft van de vrijwilligers (54,3%) uitsluitend deel via organisaties. Ongeveer 37,6% doet aan direct vrijwilligerswerk – onafhankelijk en zonder bemiddeling van een instelling – terwijl 8,1% beide vormen van participatie combineert.

Wat de arbeidsstatus betreft, is de vrijwilligersparticipatie hoger onder werkenden (14,8%) en studenten (12,9%). Opvallend is dat studenten een sterkere neiging hebben tot vrijwilligerswerk via organisaties (9,5%) en minder vaak direct vrijwilligerswerk doen (4,3%). Het opleidingsniveau is een belangrijke factor voor vrijwilligerswerk. Er is een duidelijke trend waarneembaar waarbij een hoger opleidingsniveau correleert met een hogere vrijwilligersparticipatie. Slechts 6,1% van de personen met een basisopleiding of minder doet vrijwilligerswerk, tegenover 22,1% van de personen met een universitair diploma – meer dan drie keer zoveel. Vanuit economisch oogpunt komt vrijwilligerswerk vaker voor bij personen met een betere financiële situatie. Ongeveer 23,4% van de personen die in huishoudens wonen die als "zeer goed" economisch gesteld worden beschouwd, doet vrijwilligerswerk.

Een cruciaal element voor duurzame vrijwilligersparticipatie is de internalisering van een vrijwilligersrolidentiteit, wat essentieel is voor het behoud van een langdurige betrokkenheid. Het typische vrijwilligersprofiel komt overeen met een persoon uit de midden- tot hogere klasse met een hogere opleiding, voornamelijk binnen de middelbare leeftijd (met name tussen 55 en 64 jaar), hoewel ook de participatie van jongvolwassenen aanzienlijk is. Georganiseerd vrijwilligerswerk overheerst en duurzame betrokkenheid hangt nauw samen met identificatie met de vrijwilligersrol.

Vanuit sociaaleconomisch perspectief vertegenwoordigt deze groep een elitesegment van de vrijwilligerspopulatie. Universitair afgestudeerden maken 34,8% van de vrijwilligers uit (vergeleken met 12,3% van de algemene bevolking van 15 jaar en ouder, en 21,7% van het totale aantal vrijwilligers). Bovendien beschikt 68,3% over voldoende financiële middelen en vertoont 39,1% een hoge betrokkenheid bij culturele activiteiten.

Op 11 augustus 1991 werd wet nr. 266 – beter bekend als de "Kaderwet inzake vrijwilligerswerk" – aangenomen. Deze wetgeving betekende een keerpunt door de actieve rol van vrijwilligersorganisaties in de sociale transformatie van het land wettelijk te erkennen. In meer dan twee decennia heeft zich een complex systeem van betrokkenheid van sociale en maatschappelijke krachten ontwikkeld in essentiële sectoren zoals kinder- en jeugdzorg, ouderenzorg, ondersteuning van personen met een handicap, openbaar bestuur en cultuur en sport.

Hoewel cultureel vrijwilligerswerk in deze wet werd voorzien, is de verspreiding ervan beperkt gebleven, hoewel deze zich geleidelijk uitbreidt. In de loop der tijd heeft cultureel vrijwilligerswerk zich uitgebreid naar verschillende culturele domeinen, met name archeologie en museumgerelateerde activiteiten, vaak in ongereguleerde vormen. Het fenomeen vrijwilligerswerk komt ook aan bod in de Code voor cultureel erfgoed en landschap, die de deelname van particuliere entiteiten – waaronder culturele en vrijwilligersorganisaties – aan de verbetering van het cultureel erfgoed erkent en bevordert. Deze samenwerking, die wordt beschouwd als een maatschappelijk nut en een solidariteitsdoel, is volledig geïntegreerd in het wettelijk kader, waardoor overeenkomsten mogelijk zijn tussen de staat, regionale overheden en openbare territoriale entiteiten met verenigingen waarvan de statuten gericht zijn op het bevorderen en verspreiden van kennis over cultureel erfgoed.

De Code definieert "verbetering" als een activiteit die gericht is op het bevorderen van kennis over erfgoed en het waarborgen van optimale omstandigheden voor het gebruik en het publieke genot ervan, met als overkoepelend doel het bevorderen van culturele ontwikkeling. Vervolgens werd wet nr. 266 ingetrokken en op 3 juli 2017 werd wetsdecreet nr. 117 –

bekend als de Code van de Derde Sector – van kracht. Dit decreet breidde het regelgevingskader met betrekking tot vrijwilligerswerk en sociale participatie uit en reorganiseerde het. De derde sector omvat ook sociale ondernemingen, die worden geregeld door de wet van 13 juni 2005 (nr. 118), het wetsdecreet van 24 maart 2006 (nr. 155) en de uitvoeringsbesluiten daarvan van 2008.

In deze context spelen regionale autoriteiten een cruciale rol, aangezien zij minimale kwaliteitsnormen voor museummedewerkers kunnen vaststellen op basis van het nationale normendecreet van het Ministerie van Cultureel Erfgoed en Activiteiten (ministerieel besluit van 10 mei 2001). Met name de regio Toscane heeft belangrijke initiatieven genomen op het gebied van cultureel vrijwilligerswerk door het opstellen van de *Magna Charta del Volontariato per i Beni Culturali*. Dit document dient als kaderovereenkomst en leidraad voor instellingen die regelmatig samenwerken of willen samenwerken met verenigingen. De Charta moet met vrijwilligers worden gedeeld via een opleidingsproces, dat wordt afgesloten met de ondertekening van een uitvoeringsovereenkomst. De ondertekening van de overeenkomst betekent dat men zich houdt aan de *Magna Charta*, de beginselen ervan onderschrijft en zich wederzijds verbindt tot een gestructureerde samenwerking, die wordt gedefinieerd aan de hand van een reeks organisatorische en logistieke punten die door beide partijen moeten worden nageleefd.

Uiteindelijk zijn de *Magna Charta* en de modelovereenkomst instrumenten die het resultaat zijn van een complex proces van studie, dialoog en experimenten. Ze zijn bedoeld om belanghebbenden effectieve en gestructureerde middelen voor samenwerking te bieden en tegelijkertijd te zorgen voor afstemming op gedeelde principes en doelstellingen in de context van cultureel en sociaal vrijwilligerswerk.

In Italië ontbreken uitgebreide nationale gegevens over de status en impact van vrijwilligerswerk in de culturele sector. Hoewel cultureel vrijwilligerswerk zich over verschillende gebieden heeft uitgebreid, zijn er op nationaal niveau weinig statistieken beschikbaar die een volledig beeld geven van de realiteit in deze sector. Een onderzoek uit 2011 in de regio Toscane biedt echter waardevolle inzichten in de samenwerking tussen culturele instellingen en vrijwilligers in die regio. Er werd een online-enquête gehouden onder alle

culturele instellingen in Toscane om de huidige stand van zaken op het gebied van samenwerking vanuit het perspectief van het openbaar bestuur te beoordelen. In totaal werden 1 192 instellingen in de regio benaderd, waaronder musea, bibliotheken, archieven en botanische tuinen, en 103 daarvan hebben gereageerd. Uit de territoriale spreiding bleek dat de meeste reacties afkomstig waren uit de provincies Florence (35%), Siena (14%) en Lucca (14%). Wat het type instelling betreft, was 50% van de reacties afkomstig van musea, gevolgd door bibliotheken (34%), terwijl de overige categorieën tussen 3% en 5% lagen.

Van de respondenten gaf 65% aan bereid te zijn om met vrijwilligers samen te werken, en van hen deed 71,9% dat al meer dan vijf jaar. De geïdentificeerde samenwerkingsgebieden waren over het algemeen transversaal in de waardeketen en golden voor de meeste instellingen. De respondenten gaven echter aan op welke specifieke gebieden zij een actievere samenwerking met vrijwilligers nastreefden, waaronder fondsenwerving, ondersteuning van het personeel om de toegang tot de faciliteiten te waarborgen en externe promotieactiviteiten.

Wat betreft maatregelen om de betrokkenheid van vrijwilligers bij instellingen waarmee al een relatie bestaat te vergroten, benadrukte 32% van de respondenten de noodzaak om de zichtbaarheid van vrijwilligersfuncties te vergroten. Nog eens 12% wees op de noodzaak om de aan vrijwilligers toegewezen "functies" uit te breiden, en 21% benadrukte het belang van het aanbieden van opleidingen. Omgekeerd gaf 35% van de respondenten aan niet samen te werken met vrijwilligers. Binnen deze groep noemde 43% een gebrek aan lokale voorstellen, terwijl 27% aangaf geen "behoefte" te zien aan een dergelijke samenwerking of deze niet "nuttig" te vinden. De overige 30% noemde uitdagingen op het gebied van management en organisatie, waaronder een gebrek aan voldoende personeel. Gevraagd naar belemmeringen voor het stimuleren van vrijwilligersparticipatie, wees 58% op economische en bureaucratische lasten, terwijl 23% een algemeen gebrek aan training benadrukte. Niettemin gaf 29% van de respondenten aan geïnteresseerd te zijn in samenwerking met vrijwilligers bij specifieke gelegenheden, zoals evenementen, tentoonstellingen, conferenties en speciale openingen.

In 2022 documenteerde een studie van Maurizio Ambrosini en Maurizio Artero de ervaringen van honderden immigrantenvrijwilligers in Italië, op basis van 658 vragenlijsten en 89 diepte-interviews. De studie onderzocht drie hoofdvragen: de mate van sociale inclusie van immigrantenvrijwilligers, hun motivatie om vrijwilligerswerk te doen en het verband tussen vrijwilligerswerk en andere vormen van sociale en politieke participatie. Hoewel het land van herkomst van de vrijwilligers niet systematisch werd geregistreerd, werden wel verschillende sociodemografische kenmerken verzameld. De vrijwilligers in de steekproef hadden een hoger opleidingsniveau dan de algemene immigrantenpopulatie: 11 % van de immigranten heeft een universitair diploma, terwijl dit cijfer oploopt tot 38 % onder immigrantenvrijwilligers. Bovendien wijzen de gegevens op een positief verband tussen de duur van het verblijf in Italië en de betrokkenheid bij vrijwilligersgroepen. De meeste immigrantenvrijwilligers hebben meer dan 15 jaar migratie-ervaring en tussen de vijf en zes jaar vrijwilligerservaring.

Over het algemeen zijn immigrantenvrijwilligers in Italië afkomstig uit een segment van de migrantenbevolking dat al relatief goed geïntegreerd is. Zoals andere studies bevestigen, hebben de verblijfsduur en de arbeidsstatus een aanzienlijke invloed op de deelname aan vrijwilligerswerk, waarbij immigranten die langer in het gastland verblijven, eerder geneigd zijn om de heersende vrijwilligerscultuur over te nemen. Ongeveer 63 % van de deelnemers aan het onderzoek woont al tien jaar of langer in Italië en 5 % is tweede generatie immigrant. Bovendien hebben de meeste deelnemers een stabiele juridische status: 40 % is genaturaliseerd, 11 % bevindt zich in het naturalisatieproces en 23 % heeft een verblijfsvergunning voor onbepaalde tijd. Wat werk betreft, is 63% van de deelnemers actief op de arbeidsmarkt, terwijl 37% student, gepensioneerd, huisvrouw of werkloos is. Immigranten die vrijwilligerswerk doen, geven vaak aan dat hun beslissing om vrijwilligerswerk te gaan doen pas is ontstaan nadat ze werk en stabiele huisvesting in Italië hadden gevonden.

Vrijwilligerswerk in Italië, met name in de culturele sector, is een belangrijk onderdeel geworden van museuminstellingen. De rol van vrijwilligers in Italiaanse musea reikt verder dan interne ondersteuning; zij fungeren als een essentiële schakel tussen het museum en de bredere civiele samenleving. De

vrijwilliger fungeert als verbindende schakel, werkt samen met het museum personeel en onderhoudt contacten met het externe publiek. De vrijwilliger zet zich in voor de missie en waarden van de instelling en vervult een dubbele rol: hij fungeert zowel als "garant" voor bezoekers als "steun" voor de instelling. In deze sectorspecifieke context gaat de rol van de vrijwilliger verder dan basisassistentie en vertegenwoordigt hij vaak de uiteenlopende behoeften van het hedendaagse publiek. Vrijwilligers bemiddelen tussen curatoren, met hun gespecialiseerde kennis, en het publiek, dat meer inzicht wil krijgen in collecties en tentoonstellingen. Bovendien kunnen vrijwilligers, binnen een museumlandschap dat vaak met financiële en operationele uitdagingen te maken heeft, bewustmakingscampagnes leiden, pleiten bij overheidsinstanties en initiatieven voorstellen aan beleidsmakers op het gebied van cultuur.

Museumvrijwilligers spelen ook een belangrijke rol in het onderwijs en de betrokkenheid van het publiek. Hun inspanningen helpen de waarden en kennis van het museum te verspreiden en bevorderen een wijdverbreide cultuur van waardering voor erfgoed. Dit wordt bereikt door het persoonlijke getuigenis van hun maatschappelijke betrokkenheid, wat bijdraagt aan een nieuw model van cultureel erfgoedbeheer: een model dat *participatief* is (waarbij de gemeenschap wordt betrokken), *duurzaam* (als aanvulling op publieke inspanningen), *geïntegreerd* (een brug slaand tussen behoud en publieke betrokkenheid) en *subsidiar* (actief burgerschap aanmoedigend). Naast directe betrokkenheid leveren vrijwilligers een bijdrage door financiële steun, het organiseren van evenementen, het leveren van apparatuur of diensten en door expertise aan te bieden die anders niet beschikbaar zou zijn in de instelling. Deze steun komt vaak van individuen, groepen, organisaties of bedrijven die hun tijd en middelen doneren. Talrijke verenigingen, zoals de "Amici dei Musei" (Vrienden van Musea), het Italiaanse Milieufonds (FAI), de Italiaanse Archeologische Groepen, Archeoclub en diverse lokale groepen, zijn voortdurend betrokken bij deze ondersteunende taken in musea in heel Italië.

Vrijwilligerswerk in musea, archeologische vindplaatsen en monumenten is van oudsher van essentieel belang in Italië, met name voor kleine instellingen, waar de dagelijkse gang van zaken vaak sterk afhankelijk is van de steun van vrijwilligers. Lokale personen, vaak zonder formele opleiding maar met een

sterk gevoel van culturele verbondenheid, hebben hun tijd en kennis aangeboden om het erfgoed van hun gemeenschap te helpen behouden en promoten. Tegenwoordig is cultureel vrijwilligerswerk uitgegroeid tot een breder, meer gestructureerd en divers fenomeen, dat verschillende vormen van participatie omvat – van nauwe, voortdurende samenwerking met musea tot incidentele, altruïstische bijdragen. Groepen zoals de "Vrienden van Musea" zijn een voorbeeld van deze hybride rol, waarin die van vaste medewerkers wordt gecombineerd met die van toegewijde bezoekers.

Vrijwilligers in Italiaanse musea voeren een breed scala aan taken uit die veel verder gaan dan operationele ondersteuning. Ze fungeren als tussenpersoon tussen het museum en de samenleving, werken samen met interne medewerkers en staan in contact met het publiek. Hun taken kunnen bestaan uit het verwelkomen van bezoekers, culturele bemiddeling, ondersteuning bij de organisatie van evenementen, het promoten van museumactiviteiten en het leiden van bewustmakingscampagnes. Velen brengen ook gespecialiseerde vaardigheden mee, bieden organisatorische hulp of geven financiële en logistieke ondersteuning, waaronder apparatuur en diensten die anders niet beschikbaar zouden zijn voor het museum. Vrijwilligers spelen een sleutelrol bij het bevorderen van een participatief, duurzaam en geïntegreerd model voor het beheer van cultureel erfgoed. Hun aanwezigheid versterkt de band tussen lokale gemeenschappen en hun culturele instellingen.

Ja, vrijwilligerswerk in musea in Italië is verenigbaar met het werk van professionele gidsen en tolken, mits de rollen duidelijk zijn afgebakend en de professionele grenzen worden gerespecteerd. Vrijwilligers vervullen aanvullende functies – ze ondersteunen het personeel, bemiddelen met het publiek, bevorderen erfgoededucatie en dragen middelen en expertise bij – zonder professionals te vervangen. Terwijl gidsen en tolken gespecialiseerde opleidingen, gereguleerde diensten en betaald werk bieden, leveren vrijwilligers een onbetaalde bijdrage op gemeenschapsbasis. Door deze complementariteit kunnen beide profielen naast elkaar bestaan, zolang de professionele normen worden gehandhaafd en oneerlijke concurrentie wordt vermeden.

Ja, Italië heeft enkele initiatieven gelanceerd om dekoloniserende verhalen in musea op te nemen, maar deze blijven beperkt en stuiten op aanzienlijke weerstand. Deze inspanningen zijn ontstaan als reactie op het groeiende bewustzijn van de koloniale erfenis en de noodzaak om de culturele betrekkingen tussen Europa en het Zuiden, met name Afrika, te heroverwegen. Als onderdeel van dit proces zijn Italiaanse musea langzaam begonnen met een kritische herwaardering van hun niet-Europese collecties – met name Afrikaanse artefacten – waarvan een groot deel is verworven onder gewelddadige of ongelijke koloniale omstandigheden.

Deze verschuiving wordt deels aangedreven door de demografische en culturele transformatie van de Italiaanse samenleving, die wordt gevormd door migratiestromen en de groei van gemeenschappen van Afrikaanse afkomst. Deze gemeenschappen eisen in toenemende mate een meer rechtvaardige vertegenwoordiging, erkenning en deelname aan het culturele discours.

Toch staat het proces nog in de kinderschoenen. Hoewel er een politiek discours bestaat over restitutie en culturele samenwerking – zoals het door de Italiaanse regering gepromote "Mattei-plan voor Afrika" – worstelen musea nog steeds met ontoereikende documentatiepraktijken, een gebrek aan transparantie, beperkte toegang tot de catalogi en onvoldoende betrokkenheid van diasporagemeenschappen of kunstenaars van Afrikaanse afkomst bij herinterpretatie-inspanningen.

In Italië organiseren verschillende musea – zowel op nationaal als op lokaal niveau – vrijwilligersprogramma's in samenwerking met culturele verenigingen die museumactiviteiten actief ondersteunen. De meeste bekende voorbeelden zijn geconcentreerd in de regio Toscane:

- De Nationale Musea van Lucca ondersteunen, in samenwerking met *Amici dei Musei di Lucca*, outreach en culturele promotie.
- Het Archeologisch Museum van Arezzo werkt samen met *Associazione Giano di Arezzo* en betreft vrijwilligers bij educatieve programma's, rondleidingen en het behoud van erfgoed.

- Het Archeologisch Museum van de Wateren in Chianciano Terme promoot, samen met de *Associazione Geoarcheologica*, het lokale archeologische en geologische erfgoed.
- Het Stedelijk Museum van Fucecchio werkt samen met de *Associazione Archeologica Volontariato Medio Valdarno* en betreft vrijwilligers bij gemeenschaps- en educatieve activiteiten.
- Het Textielmuseum van Prato, ondersteund door *Amici dei Musei e dei Beni Ambientali Pratesi*, betreft vrijwilligers bij culturele bemiddeling en conserveringstaken.
- Museum voor Natuurlijke Historie en het Territorium (Universiteit van Pisa), met *Amici del Museo Naturalistico di Calci*, mobiliseert vrijwilligers en deskundigen voor conservering en wetenschappelijk onderwijs.
- De musea van Viareggio, ondersteund door *Amici dei Musei di Viareggio*, onderhouden een actief vrijwilligersnetwerk dat betrokken is bij tentoonstellingen, onderwijs en publieke betrokkenheid.

Het platform "Patrimonio e Intercultura" fungeert als een permanent archief van projecten die worden uitgevoerd door musea en culturele instellingen in heel Italië die zich inzetten voor de bescherming, verbetering en interculturele bemiddeling van cultureel erfgoed. Deze bron documenteert initiatieven waarbij musea zich hebben ingezet voor een meer inclusieve, dekoloniserende benadering van , hoewel dergelijke inspanningen nog schaars zijn en vaak worden beperkt door institutionele en politieke beperkingen.

Nederland

In 2023 gaf 49 % van de Nederlandse bevolking van 15 jaar en ouder aan dat zij in de afgelopen twaalf maanden minstens één keer had deelgenomen aan vrijwilligersactiviteiten voor een organisatie of vereniging. Het percentage vrijwilligers is sterk gestegen ten opzichte van de pandemieperiode, toen gemiddeld 41 % actief was in vrijwilligerswerk, en is nu terug op het niveau van vóór de pandemie. Dit blijkt uit nieuwe cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). De cijfers zijn afkomstig uit de jaarlijkse enquête over sociale cohesie en welzijn, die op verzoek van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en de vrijwilligerskoepelorganisatie NOV

ook aanvullende vragen over vrijwilligerswerk bevat. Deze vragen gingen onder meer over wat respondenten verwachten van de organisaties waarvoor zij vrijwilligerswerk doen. In 2023 is het aandeel vrijwilligers in alle leeftijdsgroepen gestegen tot hetzelfde niveau als vóór de pandemie. Onder 65-plussers was het aandeel vrijwilligers zelfs hoger dan in 2019.

Het wettelijk kader voor vrijwilligerswerk omvat de volgende termen en heeft de volgende betekenissen:

- algemeen nut beogende instelling: instelling die als zodanig is aangewezen door de inspecteur op grond van artikel 5b van de Algemene Belastingenwet en de daarop gebaseerde bepalingen;
- algemeen nut beogende activiteiten: activiteiten die niet tegen commerciële tarieven worden uitgevoerd en die gericht zijn op het realiseren of bevorderen van het doel van een organisatie of instelling die het algemeen belang dient;
- onbetaalde arbeid: activiteiten waarvoor geen vergoeding of voordelen worden verstrekt, waarvan de totale waarde hoger is dan de bedragen bedoeld in artikel 2, lid 6, van de Wet op de loonbelasting 1964;
- non-profitorganisatie of -instelling: organisatie of instelling die niet onderworpen is aan winstbelasting of daarvan is vrijgesteld en die, zoals daadwerkelijk blijkt uit zowel haar eigen reglementen als uit de feitelijke activiteiten van overwegend algemeen nut, vrijwel uitsluitend het algemeen belang dient;
- instelling van algemeen nut: instelling als bedoeld in artikel 5c van de Algemene Belastingenwet;
- SBBI-steuninstelling: instelling als bedoeld in artikel 5d van de Algemene Belastingenwet en de daarop gebaseerde bepalingen, die als zodanig door de inspecteur is aangemeld;
- werkplaats: een vestiging van de instelling indien de betreffende instelling meer dan één vestiging heeft.

Naast bezoekers, beoefenaars en consumenten van kunst en cultuur zijn er ook Nederlanders die de sector actief ondersteunen: bijvoorbeeld door middel van donaties, vrijwilligerswerk of lidmaatschap van een vriendenvereniging. Volgens cijfers van het VTO is het doneren van geld bijzonder populair onder

de verschillende vormen: 17 % van de Nederlanders gaf in 2022 aan de kunst- en cultuursector met geld te ondersteunen. Dit aandeel is de afgelopen jaren duidelijk gedaald. Van 23% in 2012 naar 17% in 2022. Volgens het tweejaarlijkse onderzoek [Giving in the Netherlands](#) hebben huishoudens in 2022 58 miljoen euro gedoneerd aan de culturele sector. In [Boekman #138: Particuliere financiering van kunst en cultuur](#) worden ook vragen behandeld als wat donateurs drijft om aan cultuur te doneren. Het vragen om geld, aan de kant van de maker, wordt verder toegelicht in het meerjarig onderzoek [Long live giving](#). Op de pagina [Geldstromen](#) geven we meer uitleg over particuliere bijdragen aan cultuur, onder meer van huishoudens en legaten.

In 2022 was volgens cijfers van het CBS 19% van de biculturele vrijwilligers in Nederland van Europese afkomst. Vergeleken met 15% die afkomstig was uit de top 5 landen (Turkije, Marokko, Indonesië, Suriname, Nederlandse Antillen).

Volgens cijfers van het CBS uit 2023 deed 6% van de Nederlandse bevolking vrijwilligerswerk voor culturele verenigingen of organisaties, zoals muziek- of theaterverenigingen, openbare bibliotheken, musea, poppodia of bioscopen (CBS, 2023). Deze cijfers kijken ook naar de frequentie waarmee mensen vrijwilligerswerk doen, hoe lang ze al als vrijwilliger bij culturele verenigingen betrokken zijn en of ze van plan zijn om betrokken te blijven. Meer dan de helft van de mensen die vrijwilligerswerk doen voor culturele verenigingen doet dat wekelijks (33,4 %) of maandelijks (19,7 %). Tweederde van de vrijwilligers voor een culturele vereniging (66,1 %) doet al langer dan een jaar vrijwilligerswerk en 64,1 % van de vrijwilligers in 2023 was van plan om over een jaar nog steeds vrijwilligerswerk te doen. Dit toont aan dat vrijwilligers zeer betrokken zijn bij culturele organisaties (CBS 2023). Volgens cijfers van VTO ondersteunde 10 % van de Nederlanders in 2022 de kunst- en cultuursector door vrijwilligerswerk te doen. Ondanks een lichte daling van het vrijwilligerswerk tussen 2014 en 2020, zal het vrijwilligerswerk in 2022 weer op het niveau van 2012 liggen. Nederlanders die op deze manier de culturele sector ondersteunden, deden dat in 2022 het vaakst op het gebied van muziek (16 % van de vrijwilligers), gevolgd door erfgoed en oude kunst (11 %) en festivals (10 %).

Volgens cijfers van het CBS uit 2023 deed 6% van de Nederlandse bevolking vrijwilligerswerk voor culturele verenigingen of organisaties, zoals muziek- of

theaterverenigingen, openbare bibliotheken, musea, poppodia of bioscopen (CBS, 2023). Deze cijfers kijken ook naar de frequentie waarmee mensen vrijwilligerswerk doen, hoe lang ze al als vrijwilliger bij culturele verenigingen betrokken zijn en of ze van plan zijn om betrokken te blijven. Meer dan de helft van de mensen die vrijwilligerswerk doen voor culturele verenigingen doet dit wekelijks (33,4%) of maandelijks (19,7%).

Twee derde van de vrijwilligers voor een culturele vereniging (66,1%) is al langer dan een jaar vrijwilliger en 64,1% van de vrijwilligers in 2023 was van plan om over een jaar nog steeds vrijwilligerswerk te doen. Dit toont aan dat vrijwilligers zeer betrokken zijn bij culturele organisaties (CBS 2023).

Kunst- en cultuurbeoefening wordt begeleid door een groot aantal 'aanbieders', zowel binnen als buiten school (Goossens et al. 2024). Aangezien deze pagina gaat over beoefening in de vrije tijd, richten we ons hier op bevindingen met betrekking tot buitenschools aanbod. Volgens de laatste editie van de [Verenigingsmonitor](#) waren er in 2024 meer dan 10.000 amateurkunstverenigingen in Nederland. Deze monitor onderzoekt verenigingen of stichtingen die mensen samenbrengen om in hun vrije tijd artistiek, creatief of muzikaal actief te zijn. 73% van de verenigingen richtte zich in hun aanbod voornamelijk op muziek (instrumentaal & zang). Daarna volgden theater (17%) en dans (5%). Opvallend is het grote aandeel verenigingen in Noord-Brabant in vergelijking met andere provincies.

In plaats van hun collecties te benadrukken als meesterwerken uit de 'Gouden Eeuw' die een grote toename van de rijkdom in het Nederland hebben meegebracht, en daarmee het koloniale verhaal te benadrukken en te versterken, zijn musea begonnen het perspectief van waaruit de geschiedenis wordt verteld te veranderen (Kofi & de Wildt, 2019). In plaats van de gruwelijke gewelddadige gebeurtenissen die zich in het verleden in de koloniën hebben voorgedaan te negeren, zijn musea hun aandacht gaan richten op een voorheen minder populair perspectief: (de)kolonisatie en de rol van de Nederlanders in de transatlantische slavernijpraktijken. Als gevolg daarvan is de manier waarop de inheemse bevolking van koloniale gebieden wordt afgebeeld drastisch veranderd en zijn zij niet langer de 'primitieve anderen' (Moon, 2020; Brenner, 2020). Zo heeft het Rijksmuseum in Amsterdam in 2021 de tijdelijke tentoonstelling *Slavernij* opgezet in de vorm van persoonlijke

en waargebeurde verhalen in plaats van slavernij als een algemeen en abstract concept (Rijksmuseum, 2021). Natuur- en kunsthistorische musea richten hun aandacht bovendien op de mensen die in de kunstwerken worden afgebeeld en de rol die zij hebben gespeeld met betrekking tot koloniaal geweld tegen inheemse bevolkingsgroepen (Koning, 2017). Hierbij wordt een kritische benadering gehanteerd bij het analyseren van hun prestaties en verhalen, waardoor het beeld verschuift van nationale helden naar machtige historische figuren die betrokken waren bij onmenselijke praktijken. Zo startte het Mauritshuis in Den Haag in 2019 een nieuw project met de naam *Shifting Image*, met als doel onderzoek te doen naar het leven van Johan Maurits, voor wie het museumgebouw oorspronkelijk werd gebouwd, als transatlantische slavenhandelaar en gouverneur in Brazilië (Mauritshuis, 2019). De huidige ontwikkelingen en sociaal-politieke discussies rond diversiteit, inclusie en het koloniale verleden in Nederland hebben geleid tot een verstoring van wat als 'normaal' wordt beschouwd (Moon, 2020). Musea evolueren steeds meer naar discursieve ruimtes waar bezoekers ideeën en onderwerpen kunnen bespreken die in museumtentoonstellingen en -collecties worden getoond (Patterson et al., 2017). Moore (2020, geciteerd in Moon, 2020, p. 202) stelde dat we een nieuw paradigma met nieuwe normen zijn binnengegaan, waarin "de dingen die ons vroeger normaal maakten, juist onze discipline schade toebrachten". Het lanceren van een nieuw project of een nieuwe tentoonstelling over slavernij en het Nederlandse koloniale verleden betekent echter niet dat we nu onze kritische blik kunnen sluiten en verder kunnen gaan met de volgende 'trend'.

Wat nog belangrijker is, is dat Nederlandse musea ervoor moeten zorgen dat de dekolonisatie van museumcollecties niet leidt tot een nieuwe complexe situatie waarin blanke westerse gemeenschappen het concept en proces van dekolonisatie overnemen of koloniseren (Kassim, 2017). Veel musea in Nederland hebben tegenwoordig geprobeerd hun koloniale e verleden onder ogen te zien om inclusiever te worden voor hun lokale gemeenschappen en bezoekers. Men kan echter stellen dat het nodig is om intern veranderingen door te voeren in de organisatie, zodat dergelijke instellingen extern veranderingen kunnen initiëren en mensen buiten de organisatie kunnen inspireren (Moore, 2020).

Portugal

In Portugal is het aantal vrijwilligers in de loop der jaren gevarieerd. Volgens het Nationaal Instituut voor Statistiek (INE) waren in 2018 in totaal 695.000 Portugese burgers van 15 jaar en ouder betrokken bij vrijwilligersactiviteiten, zowel in formele als informele contexten, wat neerkomt op ongeveer 7,8 % van de bevolking. Deze betrokkenheid leverde in totaal 263,7 miljoen uur vrijwilligerswerk op, wat neerkomt op gemiddeld ongeveer 32 uur per maand aan vrijwilligerswerk per betrokken persoon. Dit cijfer weerspiegelt een daling ten opzichte van 1999, toen het percentage vrijwilligerswerk 17% bedroeg. In de loop der jaren is er een geleidelijke daling geweest, waarbij het percentage in 2008 daalde tot 14% en in 2018 tot 7,8%, wat onder het Europese gemiddelde van 19,3% ligt.

Hoewel er geen officiële gegevens zijn die specifiek het aantal vrijwilligers in musea, kunstcentra en culturele ruimtes in Portugal kwantificeren, is bekend dat de meerderheid van de vrijwilligers verdeeld is over organisaties die zich richten op sociale, culturele en recreatieve gebieden. In het algemeen zijn het de sociale welzijnsinstellingen die de meeste vrijwilligers werven, goed voor 36,2% van het totaal, gevolgd door religieuze organisaties en, in gelijke mate, organisaties die verband houden met cultuur, communicatie en recreatieve activiteiten, beide met 15,7% van de deelname. Volgens gegevens uit de vrijwilligersenquête (2018) heeft culturele interventie, met inbegrip van musea en kunstcentra, in vergelijking met de sectoren sociale dienstverlening en gezondheidszorg een aanzienlijk percentage mannelijke vrijwilligers aangetrokken, namelijk ongeveer 22,3 %, tegenover 17,8 % vrouwelijke vrijwilligers die zich inzetten voor religie. Hoewel er vrijwilligersinitiatieven zijn in de Portugese culturele sector, kunnen we door het gebrek aan geaggregeerde gegevens geen exact aantal vrijwilligers bepalen dat op nationaal niveau in deze sectoren actief is.

Vrijwilligerswerk in musea, kunstcentra en andere culturele ruimtes is een vorm van burgerparticipatie die tot doel heeft burgers te betrekken bij het behoud, de promotie en de verbetering van het cultureel en artistiek erfgoed. Dit soort vrijwilligerswerk is van cruciaal belang om ervoor te zorgen dat de culturele en historische rijkdom van een land niet alleen wordt bewaard , maar

ook toegankelijk is voor huidige en toekomstige generaties, waardoor een grotere kennis van de lokale geschiedenis en cultuur wordt bevorderd.

Door middel van cultureel vrijwilligerswerk spelen vrijwilligers een essentiële rol in het behoud van erfgoed en ondersteunen zij de instellingen die verantwoordelijk zijn voor het behoud van culturele en historische rijkdommen. Bovendien dragen zij bij aan het bevorderen van de toegang tot cultuur, helpen zij culturele ervaringen te democratiseren en stimuleren zij de belangstelling voor cultuur door middel van rondleidingen, evenementen of andere activiteiten. Dit soort vrijwilligerswerk heeft ook een sterke invloed op de integratie van de gemeenschap, door het gevoel van verbondenheid en verantwoordelijkheid voor het behoud van het cultureel erfgoed onder de burgers te bevorderen. Door actief deel te nemen aan deze initiatieven ontwikkelen vrijwilligers een band met de geschiedenis en cultuur van hun land of regio, waardoor ze zich meer verbonden voelen met hun culturele identiteit.

Bovendien biedt cultureel vrijwilligerswerk deelnemers de mogelijkheid tot persoonlijke ontwikkeling, door het verwerven van kennis, vaardigheden en ervaringen die van fundamenteel belang kunnen zijn voor hun professionele en persoonlijke leven. Door samen te werken met professionals in het veld en met andere vrijwilligers kunnen individuen hun netwerk van contacten uitbreiden, hun communicatieve vaardigheden verbeteren en nieuwe vaardigheden leren. In Portugal promoten verschillende instellingen cultureel vrijwilligerswerk, waaronder overheidsorganisaties zoals het Directoraat-generaal voor Cultureel Erfgoed (DGPC) en de Musea en Monumenten van Portugal, maar ook particuliere organisaties zoals kunstcentra, stichtingen en culturele en wetenschappelijke verenigingen, die culturele evenementen en activiteiten organiseren op het gebied van onder andere cultuur en archeologie. Zij spelen allemaal een cruciale rol bij het promoten van vrijwilligerswerk op cultureel gebied.

De voordelen van cultureel vrijwilligerswerk zijn wederzijds: instellingen krijgen extra middelen en nieuwe perspectieven, musea en erfgoedsites komen dichterbij de gemeenschappen waarin ze zich bevinden en de mogelijkheid om deel te nemen aan toonaangevende institutionele projecten wordt bevorderd. Vrijwilligers krijgen op hun beurt de bevoorrechte kans om een opleiding op

cultureel gebied te volgen, hun ervaringen te verrijken, nieuwe vaardigheden te verwerven en te ontwikkelen, en rechtstreeks in contact te komen met culturele actoren en deel te nemen aan culturele en sociale evenementen. Volgens de geldende wetgeving in Portugal, namelijk wet nr. 71/98, die het wettelijke kader voor vrijwilligerswerk regelt, komen de genoemde voorbeelden, zoals "vrienden", "non-profitonderzoekers" en "donateurs", niet in aanmerking als vrijwilligers. Deze wet definieert een vrijwilliger als een persoon die zich op een vrije, onbaatzuchtige en ondersteunende manier inzet voor activiteiten die gericht zijn op maatschappelijk welzijn, door middel van georganiseerde samenwerking met een entiteit, zonder enige arbeidsrelatie. Om in Portugal als vrijwilliger te worden beschouwd, moeten de activiteiten van een persoon dus formeel worden geregistreerd in een vrijwilligersprogramma of -project, met de juiste begeleiding en supervisie, en mag hij of zij geen economisch of professioneel belang hebben. Hoewel de gegeven voorbeelden een belangrijke rol kunnen spelen in culturele instellingen, worden ze volgens de Portugese wetgeving dus niet als vrijwilligers erkend.

In Portugal biedt vrijwilligerswerk in musea een uitstekende gelegenheid om deel te nemen aan acties die gericht zijn op het behoud van het materiële en immateriële erfgoed dat het nationale culturele erfgoed vertegenwoordigt. Vrijwilligers verwerven gespecialiseerde professionele vaardigheden, creëren bevoorrechte kansen, ontwikkelen communicatieve competenties, gaan rechtstreeks in contact met culturele actoren en nemen deel aan culturele en sociale evenementen. Het programma *Museus e Monumentos de Portugal* (MMP) biedt elke vrijwilliger de kans om een insiderperspectief op de wereld van de cultuur te verwerven en deel uit te maken van een actieve, creatieve en dynamische gemeenschap, die bijdraagt aan het behoud en de promotie van cultureel erfgoed. (Direção-Geral do Património Cultural, n.d.) De vrijwilligers in het museum van Lagos in het zuiden van Portugal houden zich bezig met taken die verband houden met de activiteiten van het museum en het cultureel erfgoed.

De taken worden overeengekomen tussen de vrijwilliger en het museum en kunnen het volgende omvatten:

- Assisteren bij bezoekersdiensten, zoals het begeleiden van bezoekers, het verstrekken van informatie over tentoonstellingen en het zorgen voor een positieve bezoekerservaring.
- Onderwijsondersteuning bij het assisteren bij educatieve programma's voor scholen en het publiek.
- Assistentie bij conservering.
- Deelname aan evenementen en hulp bij het organiseren en uitvoeren van museumactiviteiten.
- Administratieve ondersteuning bij het catalogiseren, invoeren van gegevens en andere administratieve taken (Sul Informação, 2023).

De vrijwilligers van het Cultureel Vrijwilligersproject van de Eugénio de Almeida Stichting in Zuid-Portugal nemen deel aan taken die verband houden met de activiteiten van het Kunst- en Cultuurcentrum, het Paço de São Miguel Huis-Museum en de Eugénio de Almeida Bibliotheek.

De taken zijn divers en kunnen het volgende omvatten:

- Het ondersteunen en verwelkomen van bezoekers, zoals het verstrekken van informatie over de tentoonstellingen, kunstwerken en erfgoedlocaties.
- Ondersteuning van de activiteiten van de educatieve dienst voor scholen en het grote publiek.
- Ondersteuning van culturele evenementen
- Ondersteuning bij het catalogiseren en invoeren van gegevens, het organiseren van collecties en het inventariseren van objecten

Vrijwilligerswerk in musea in Portugal kan worden gecombineerd met het werk van professionele gidsen of tolken. Hieronder volgt een overzicht van de raakvlakken tussen beide functies:

1. Complementaire rollen: vrijwilligers helpen vaak bij algemene taken, zoals het begroeten van bezoekers, het assisteren bij tentoonstellingen en het verstrekken van basisinformatie. Professionele gidsen of tolken bieden daarentegen gespecialiseerde kennis en leiden rondleidingen. In sommige musea kunnen vrijwilligers worden opgeleid om professionele

gidsen te ondersteunen door te helpen bij het begeleiden van groepen of het voorbereiden van materiaal, maar ze vervangen doorgaans niet het werk van een gekwalificeerde gids.

2. Opleidingsmogelijkheden: Sommige musea bieden opleidingsprogramma's voor vrijwilligers aan die hen uiteindelijk kunnen voorbereiden op een rol als professionele gids. Vrijwilligers kunnen meelopen met ervaren gidsen, waardoor ze waardevolle inzichten verwerven in de geschiedenis, kunst of cultuur van het museum en zich kunnen voorbereiden op meer formele rollen in het geven van uitleg of rondleidingen.
3. Gespecialiseerde taken: In grotere musea zijn de rollen van vrijwilligers en professionele gidsen vaak verschillend, maar complementair. Vrijwilligers kunnen zich richten op taken zoals het helpen bij educatieve workshops of het assisteren bij administratieve taken, terwijl professionele gidsen diepgaande rondleidingen geven.
4. Samenwerkingsprojecten: In sommige musea werken vrijwilligers samen met professionele gidsen tijdens evenementen zoals speciale tentoonstellingen of educatieve programma's. Hier bieden vrijwilligers ondersteuning terwijl de gidsen zich concentreren op het geven van deskundig commentaar.

In Portugal zijn er initiatieven om dekoloniserende verhalen in musea te introduceren. Opvallende voorbeelden hiervan zijn:

- Museu Nacional de Etnologia (Nationaal Museum voor Etnologie): De tentoonstelling "*Deconstructing Colonialism, Decolonizing the Imaginary*" (*Kolonialisme deconstrueren, het imaginaire dekoloniseren*) uit 2024 daagt koloniale verhalen uit en herbekijkt de voorstellingen van Afrikaanse culturen.
- Museu do Aljube – Resistência e Liberdade (Museum van Aljube): De tentoonstelling "*(De)Colonial Act*" onderzoekt de koloniale oorlogen en het antikoloniale verzet van Portugal en koppelt deze aan de bredere strijd voor vrijheid.
- Museu de Marinha (Maritiem Museum): Doorlopende discussies geven de tentoonstellingen van het museum een nieuwe vorm

om een kritischer beeld te geven van het koloniale verleden van Portugal.

Deze inspanningen maken deel uit van een bredere beweging in Portugese musea om hun verhalen kritisch te herzien en te dekoloniseren.

Voorbeelden van musea op staatsniveau die een vrijwilligersprogramma hebben:

- Museu Nacional Ferroviário (Nationaal Spoorwegmuseum): Biedt een vrijwilligersprogramma aan om de lokale gemeenschap te betrekken bij het spoorwegerfgoed. Mogelijkheden zijn onder meer bezoekersontvangst, rondleidingen, ondersteuning bij fondsenwerving, hulp bij het inventariseren van de collectie, speciale programma's, restauratie- en conserveringstaken, modelbouw en projectvoorstellen door vrijwilligers.
- Museu da Lourinhã (Museum van Lourinhã): Verwelkomt vrijwilligers om te helpen bij verschillende activiteiten, met name in de paleontologische zaal, waar afgietsels van beroemde dinosaurussen en fossielen uit de laat-Juraformatie van Lourinhã te zien zijn.
- Museu Rainha Dona Leonor (Regionaal Museum Koningin Dona Leonor): Het oudste museum van Portugal, gevestigd in een 15e-eeuws klooster, biedt vrijwilligersmogelijkheden om de activiteiten te ondersteunen en kennis te maken met de rijke geschiedenis.

Voorbeelden van musea op staatsniveau die vatbaar waren voor het toepassen van dekoloniserende verhalen:

- Museu Nacional de Etnologia (Nationaal Museum voor Etnologie), Museu do Aljube – Resistência e Liberdade (Museum van Aljube), Museu de Marinha (Maritiem Museum) - Zoals hierboven vermeld.
- Museu do Fado (Fado Museum): De connectie tussen fadomuziek en koloniale en postkoloniale verhalen wordt onderzocht, waarbij kwesties als identiteit en koloniale herinneringen aan bod komen.

Spanje

Volgens de recente studie van de Plataforma del Voluntariado de España (PVE) *"La acción voluntaria en 2024"* is 10,1% van de Spaanse bevolking boven de 14 jaar actief als vrijwilliger. Dit betekent dat meer dan 5.105.067 mensen in Spanje vrijwilligerswerk doen. Dit cijfer vertegenwoordigt een stijging ten opzichte van voorgaande jaren, zoals in 2022, toen dit percentage 8,2% van de totale bevolking bedroeg. Wat betreft geslacht is 55% van de vrijwilligers vrouw en 45% man. Uit de gegevens over vrijwilligers per leeftijdsgroep blijkt dat jongeren (14-24 jaar) iets ondervertegenwoordigd zijn in vrijwilligerswerk (13,1%) in vergelijking met de algemene bevolking (13,7%), net als personen van 35-44 jaar (12,3% onder vrijwilligers tegenover 15,8% in de algemene bevolking) en personen van 55-64 jaar (12,9% onder vrijwilligers tegenover 16,3% in de algemene bevolking). In de overige leeftijdsgroepen (25-34, 45-54 en 65+) ligt het percentage vrijwilligers daarentegen één tot vijf procentpunten hoger dan het percentage in de algemene bevolking.

Een belangrijk aspect voor het MARVI-project is het opleidingsniveau van de vrijwilligers. Bijna 40% heeft een universitaire opleiding gevolgd (38,9%), terwijl 3,6% alleen basisonderwijs heeft genoten en 57,5% het secundair onderwijs heeft afgerond.

Wat betreft de arbeidsstatus is bijna de helft van de vrijwilligers momenteel werkzaam (49,9%) en is meer dan een kwart gepensioneerd of gepensioneerd (27,4%). De overige categorieën zijn als volgt verdeeld: 9,5% is student, 7,5% is werkloos en 5,8% houdt zich bezig met huishoudelijk werk. De arbeidsparticipatie onder vrijwilligers bedraagt 57,4%, wat vrijwel gelijk is aan die van de algemene bevolking (58,6%). Wat betreft het inkomensniveau verdient 30,8% tussen € 2.001 en € 3.500 per maand, gevolgd door degenen die tussen € 1.001 en € 2.000 verdienen (19,2%), degenen die tussen € 3.501 en € 5.000 verdienen (15,2%) en degenen die tot € 1.000 verdienen (10,3%).. De resterende groep, diegenen die meer dan € 5.001 verdienen, vertegenwoordigt 7,6%.

In Spanje is er een nationale vrijwilligerswet en 16 regionale vrijwilligerswetten, die overeenkomen met de administratieve indeling van het

land in 17 autonome gemeenschappen en twee autonome steden. Volgens wet 45/2015 van 14 oktober inzake vrijwilligerswerk verwijst het begrip vrijwilligerswerk naar activiteiten van algemeen belang die door individuen worden uitgevoerd, op voorwaarde dat deze niet worden verricht in het kader van een arbeids-, ambtelijke, commerciële of andere betaalde relatie en dat ze voldoen aan de criteria van vrijheid, onbaatzuchtigheid, gerichtheid op het algemeen belang en organisatie. Op nationaal niveau wordt vrijwilligerswerk beheerd door verschillende ministeries. Het ministerie van Volksgezondheid, Sociale Zaken en Gelijkheid houdt toezicht op algemeen vrijwilligerswerk via zijn subdirectoraat NGO's en Vrijwilligerswerk. Dit ministerie is ook de thuisbasis van de Staatsraad van NGO's voor Sociale Actie, een belangrijk adviesorgaan dat de dialoog tussen sociale NGO's en de nationale overheid bevordert. Het ministerie van Cultuur is verantwoordelijk voor cultureel vrijwilligerswerk, waaronder vrijwilligerswerk in musea.

Op regionaal niveau hebben autonome gemeenschappen wetgevende en beleidsverantwoordelijkheden voor vrijwilligerswerk, met name op het gebied van milieu en cultuur, dat wordt beheerd door de relevante regionale departementen. Op lokaal niveau hebben provinciale en gemeentelijke besturen doorgaans personeel dat verantwoordelijk is voor sociale diensten, civiele bescherming, milieukwesties en cultuur, en dat ook toezicht houdt op vrijwilligerswerk in hun respectieve gebieden. Bovendien erkent wet 45/2015 de belangrijke rol van universiteiten bij het bevorderen van vrijwilligerswerk, evenals het potentieel van vrijwilligersinitiatieven van bedrijven.

Spanje heeft geen specifiek onderzoek met concrete gegevens over vrijwilligerswerk in musea, monumenten of archeologische vindplaatsen. In plaats daarvan vallen deze categorieën onder cultureel vrijwilligerswerk, dat tastbaar en immaterieel erfgoed, artistieke verspreiding en belangenbehartiging omvat. Volgens onderzoek van PVE is sociaal vrijwilligerswerk het meest voorkomende vrijwilligerswerk, met 46,8 % van de vrijwilligers die op dit gebied actief zijn. Andere sectoren zijn:

- Sociaal en gezondheidszorgvrijwilligerswerk (17,3%)
- Cultureel vrijwilligerswerk (11,9%)
- Educatief vrijwilligerswerk (10,8%)

- Vrijwilligerswerk in de gemeenschap (10,6%)

Andere categorieën, zoals vrijwilligerswerk op het gebied van milieu, internationale hulp en civiele bescherming, maken 2,8% uit. Wat betreft genderverschillen zijn vrouwen meer betrokken bij vrijwilligerswerk op het gebied van milieu, sociaal-gezondheidszorg, internationale hulp, vrije tijd en cultuur, terwijl mannen actiever zijn in vrijwilligerswerk op het gebied van sport en civiele bescherming.

Volgens de PVE-studie (2022) *"Vrijwilligerswerk in Spanje: wie, hoe en waarom. Immigratie en vrijwilligerswerk"* bedraagt het percentage vrijwilligers van buitenlandse afkomst 12%, iets hoger dan het aandeel buitenlanders in de totale bevolking (11,62%), wat betekent dat er ongeveer 600.000 vrijwilligers van buitenlandse afkomst in Spanje zijn. Per nationaliteit komt de grootste groep uit Latijns-Amerika (53,1%), gevolgd door vrijwilligers uit EU-landen (met uitzondering van Spanje) of andere Europese landen (26%). Kleinere groepen komen uit Afrika (11,4%) en andere regio's (9,6%).

Er is een hoger percentage vrouwen onder vrijwilligers van buitenlandse afkomst in vergelijking met de algemene vrijwilligerspopulatie. Terwijl vrouwen 59,5% van alle vrijwilligers vertegenwoordigen, stijgt dit cijfer tot 62,8% onder vrijwilligers van buitenlandse afkomst. Wat betreft de vrijwilligersgebieden: 51,6% houdt zich bezig met sociaal vrijwilligerswerk, vergelijkbaar met de algemene vrijwilligerspopulatie (48,5%), 28,3% neemt deel aan educatief vrijwilligerswerk. Het derde meest voorkomende gebied voor in het buitenland geboren vrijwilligers is gemeenschapsvrijwilligerswerk (24,4%), terwijl dat bij de algemene bevolking vrijetijds- en recreatief vrijwilligerswerk is (26,5%).

Museumvrijwilligers nemen deel aan activiteiten zoals:

- Rondleidingen en uitleg, voornamelijk voor kansarme groepen, scholen en oudere bezoekers.
- Het verstrekken van informatie aan bezoekers.
- Assisteren bij conservering en restauratie.
- Het helpen bij museumonderzoek en administratieve taken.

Vrijwilligers fungeren als schakel tussen het museum en de gemeenschap en helpen de dienstverlening aan bezoekers te verbeteren.

In instellingen waar professionele gidsen en tolken in dienst zijn, vervangen vrijwilligers hen over het algemeen niet. In plaats daarvan helpen ze bij het toezicht op en het behoud van museumruimtes en bij de begeleiding van bezoekers. Daarentegen kunnen vrijwilligers, wanneer er geen professionele gidsen zijn, rondleidingen en educatieve activiteiten verzorgen. In januari 2024 kondigde minister van Cultuur Ernest Urtasun plannen aan om de collecties van nationale musea te herzien om "hun koloniale kader te doorbreken".

Musea die voor deze inspanningen in aanmerking komen, zijn onder meer:

- Museo de América (Madrid)
- Museo Nacional de Antropología (Madrid).
- Museo Reina Sofía (Madrid)
- Museo Etnológico y de Culturas del Mundo (Barcelona)
- Museo de Arte Precolombino Felipe Orlando (Benalmádena)
- Centro de Interpretación de la Cultura Andalusi (Algeciras)

Deze initiatieven zijn niet alleen bedoeld om onrechtmatig verkregen artefacten terug te geven, maar ook om historische verhalen te herzien en het leed, de vernietiging en de koloniale uitbuiting die met deze collecties gepaard gingen, te erkennen.

Verenigd Koninkrijk

Minder dan een op de vijf (16%) mensen doet minstens één keer per maand aan formeel vrijwilligerswerk. Dat zijn ongeveer 7 miljoen mensen in Engeland en 8,3 miljoen in het Verenigd Koninkrijk. Informeel vrijwilligerswerk komt vaker voor. Dit is wanneer mensen onbetaalde hulp bieden aan iemand die geen familielid is. Het omvat activiteiten zoals een buurman helpen met boodschappen doen of kinderopvang. In 2022 deed 46% van de mensen (ongeveer 21 miljoen in Engeland en 25 miljoen in het Verenigd Koninkrijk) minstens één keer per jaar informeel vrijwilligerswerk. 26% van de mensen (12 miljoen in Engeland, 14,2 miljoen in het Verenigd Koninkrijk) deed dit minstens één keer per maand. In het Verenigd Koninkrijk geldt geen maximale

leeftijdsgrens voor vrijwilligerswerk. De verzekeringen van sommige organisaties dekken geen vrijwilligers die jonger zijn dan 16 jaar of ouder dan een bepaalde leeftijd. Vrijwilligers mogen niet werken voor een organisatie met winstoogmerk als ze jonger zijn dan 14 jaar, zelfs als ze niet worden betaald. Een lokale gemeente kan extra regels hebben over het werk dat jongeren mogen doen. Men kan vrijwilligerswerk doen en een uitkering aanvragen als het enige geld dat men met vrijwilligerswerk verdient, bedoeld is om onkosten te dekken, zoals reiskosten, of als men blijft voldoen aan de voorwaarden voor de uitkering die men ontvangt ([Gov.UK](https://www.gov.uk)).

Gevraagd naar de werving van vrijwilligers waren de musea relatief verdeeld over de vraag of de werving in de afgelopen 12 maanden was toegenomen of afgenomen. Meer dan een derde zei dat er in de afgelopen 12 maanden meer vrijwilligers waren aangenomen (35%), maar bijna drie op de tien zei dat het aantal was gedaald (29%). De jaarlijkse museumenquête ondervroeg 765 niet-nationale musea – die deel uitmaken van het UK Museum Accreditation Scheme van de Arts Council England – in negen regio's van Engeland, om informatie te verstrekken over hun personeelsbestand, financiën, publiek en inzichten en om inzicht te krijgen in hoe musea zich herstellen van de Covid-19-pandemie. Uit de enquête van 2022 bleek dat vrijwel alle ondervraagde musea in zekere mate afhankelijk waren van vrijwilligers, met in totaal vier vrijwilligers per werknemer. Uit de enquête bleek ook dat 30% van de ondervraagde musea meer dan 50 vrijwilligers had, terwijl 44% afhankelijk was van maximaal 25 vrijwilligers. Drie op de tien musea die voor de enquête werden ondervraagd, werden volledig door vrijwilligers gerund, en dit percentage lag nog hoger bij micromusea (58%).

Uit een enquête van Historic England blijkt dat er een gebrek aan diversiteit is onder het personeel in de erfgoedsector, waarbij geen van de respondenten in hogere leidinggevende functies zichzelf als zwart omschreef. Uit het onderzoek bleek dat 90% van de respondenten, op alle niveaus van anciënniteit, zich als blank identificeert, terwijl minder dan 1% zich als zwart of zwart-Brits identificeert. De [Heritage Sector Workforce Diversity Survey](#), waarvan de resultaten vorige week door werden gepubliceerd en die werd uitgevoerd om "een beter inzicht te krijgen in wie momenteel deel uitmaakt van de sector", ondervroeg meer dan 500 personen van een niet nader genoemd aantal

erfgoedorganisaties. De deelnemers werden gevraagd naar een reeks kenmerken die onder de Equality Act 2010 vallen, waaronder etniciteit, genderidentiteit, handicap en sociaaleconomische status. Uit het onderzoek bleek dat bijna 20% van de werknemers zichzelf als gehandicapt identificeert en 25% zichzelf als neurodivergent. Slechts 50% van de gehandicapten in de sector heeft echter een fulltime, vast contract, tegenover 67% van de respondenten in het algemeen.

Het gezamenlijke gegevens- en inzichtproject voor de Britse erfgoedsector is opgezet door het National Lottery Heritage Fund. In maart hebben 241 leden van het Heritage Pulse-panel, die allemaal in de erfgoedsector werken, de laatste UK Heritage Pulse-enquête over vrijwilligerswerk ingevuld. Uit de resultaten van de laatste enquête blijkt dat 45% van de respondenten het ermee eens is dat de sector te veel afhankelijk is van vrijwilligers, maar 24% denkt dat er mogelijkheden zijn om meer gebruik te maken van die vrijwilligers. Uit het overzicht van het rapport blijkt dat kleinere organisaties de overmatige afhankelijkheid vaak sterker voelen. In hetzelfde rapport gaf 46,7% van de respondenten aan dat hun eigen organisatie afhankelijk was van vrijwilligers om bezoekers te begeleiden, voornamelijk door middel van uitleg, rondleidingen of het ontvangen van bezoekers. Uit de resultaten blijkt dat 42% van de respondenten afhankelijk was van vrijwilligers voor technische vaardigheden, waaronder onderhoud, 39% voor administratie en financiën, en ongeveer een derde voor onderzoek, archeologie en conservering, en collectiebeheer.

In de Britse academische wereld en het publieke debat wordt steeds vaker gesproken over de dekolonisatie van musea. De recente onthullingen over diefstallen uit het British Museum hebben musea opnieuw in de schijnwerpers gezet, maar de aandacht voor individuele artefacten zoals de Steen van Rosetta of de Benin-bronzen is al enige tijd aan het toenemen. Britse musea zijn begonnen te reageren op de eisen tot dekolonisatie, maar in een klimaat waarin museumdirecteuren beweren dat "dekoloniseren gelijkstaat aan decontextualiseren", leidt dit werk dan tot een antiracistische, educatieve sfeer die de kolonialiteit van musea aanpakt? De collecties van veel Britse musea zijn gevormd door kolonialisme en de erfenis daarvan. Imperiale netwerken waren van vitaal belang voor het verwerven van voorwerpen uit Azië en Afrika

door middel van aankoop, opgravingen en diefstal. Zo tonen talloze Egyptische vleugels in verschillende Britse musea () voorwerpen die zijn verkregen door Europese imperiale interventies in Egypte sinds 1798, en met name na de Britse kolonisatie van Egypte, die begon in 1882.

Recent onderzoek richt zich op de kolonialiteit die tot uiting komt in Noord-Afrikaanse objecten in Britse musea (Ahamed-Barke, 2024). Een deel van dit werk omvat onderzoek naar specifieke voorwerpen die in het Victoria and Albert Museum worden bewaard. Kolonialiteit bleek diep verankerd te zijn in deze voorwerpen: van islamitische ornamenten uit Egypte om de Britse beweringen over de 'achterlijkheid' van de islam te illustreren, tot luxe serviesgoed gemaakt van mineralen die door het Franse rijk uit Algerije werden gewonnen, tot Amazigh (inheems Algerijns) aardewerk verzameld door Britse elites die Europa als de bewakers van de Afrikaanse cultuur zagen. Vijf andere Engelse musea (het Ashmolean, het Brighton Museum, het Bristol Museum, het British Museum en het Pitt Rivers Museum) onderzoeken de kolonialiteit van hun tentoonstellingen.

Meerdere musea bevatten lof voor egyptologen zoals de eugeneticus Flinders Petrie of Francis Llewelyn Griffith, een archeoloog die in het Brighton Museum wordt geprezen als een lokale held, zonder stil te staan bij de manier waarop het kolonialisme zijn werk mogelijk heeft gemaakt (Ahamed-Barke, 2024). Op dezelfde manier heeft het Ashmolean een bord waarop archeoloog John Myres wordt geprezen voor zijn opgravingen op Cyprus, zonder te vermelden dat Cyprus ten tijde van zijn werk door Groot-Brittannië werd gekoloniseerd. Deze musea wijden ruimte aan voorlichting over hun geschiedenis, zoals de zaal 'Collecting the World' in het British Museum. Ze tonen interesse in hun eigen geschiedenis van verwerving, dus het ontbreken van informatie over de kolonialiteit van verwervingen is een opvallende stilte. Door kolonisatie niet te vermelden als de context waarin archeologen opereerden, verhuult de feestelijke toon die musea vaak gebruiken het imperialisme en het geweld dat werd gepleegd om archeologische interventies mogelijk te maken. In tegenstelling tot wat Tristram Hunt, directeur van het Victoria and Albert Museum, beweert, namelijk dat "dekoloniseren hetzelfde is als decontextualiseren", slagen Britse musea er door niet te dekoloniseren helemaal niet in om te contextualiseren. Het onderzoek van Ahamed-Barke

heeft ruimte geboden voor reflectie op de persoonlijke ervaring van de kolonialiteit van musea. Hij stelt dat mensen van kleur goed bekend zijn met de geschiedenis van het Britse Rijk en zijn wreedheden. Ze beschouwden hun kennis van het imperialisme, opgedaan via familie en academische opleidingen, zelfs als voldoende voorbereiding op de kolonialiteit van Britse musea.